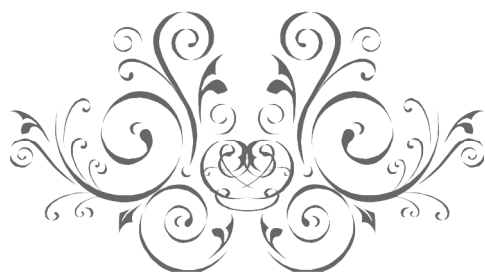

גמרא סדורה מסכת

בבא קמא

פרק ח' - "החובל"

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות

עם רש"י

לימוד פרק זה יהיה לע"נ ר' חיים שלמה בן שמעון מקלר ז"ל
י"א אב תשע"ו

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמין!!!

להארות והערות
 דניאל ברק ווינט
 טל' - 0526071122
 דוא"ל vinetd@neto.net.il
 עתניאל ד.ג. הר חברון 90407

©

כל הזכויות על הטקסט, ניקוד ופיסוק
 שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים.
 כל הזכויות על החלוקה לסוגיות ופסקאות
 שמורות לעמותת "וכל בנייך לימודיך".

ניתן לצלם ולהדפיס לשם לימוד וללא מטרות רווח.

מסכת בבא קמא פרק ח' - "החובל"

1. פג, ב - פד, א

רפ"י

מתני'
החובל וכמה הוא יפה. שהרי הזיקו והפסידו ממון זה שאם היה נצרך היה מוכר עצמו בעבד עברי:
במסמר. כאב המכה:
כיוצא בזה. לפי מה שהוא מעונג רב צערו וכאיבו:
צמחין. מלני"ט:
שבת. כל ימי החולי רואים אותו כאילו הוא שומר קישואין ונותן שכירתו של כל יום שהרי אין ראוי למלאכה כבידה אפילו בלא חולי שהרי נקטעה ידו ורגלו והוא כבר נתן לו דמיהן:
הכל לפי המבייש. אדם קל שבייש בושתו מרובה:
והמתבייש. אדם חשוב שנתבייש בושתו מרובה וכולהו חמשה דברים מקרא נפקי נזק דכתיב עין תחת עין צער פצע תחת פצע דהכי דרשינן בגמ' ריפוי ושבת רק שבתו יתן ורפא ירפא בושת דכתיב וקצותה את כפה ממון:

גמ'
מכה אדם ומכה בהמה. לקמן מפרש לקראי הי מכה קאמר:
ואם נפסד לומר. ואם יש לך להשיב ולהקשות כלום על טעם זה צא ולמד ממדרש אחר:
הרי הוא אומר כו'. ולקמן בעי מאי הוי ליה לאקשווי:

משנה

פג, ב החובל בחבירו - חייב עליו משום חמשה דברים,

בנזק,
 בצער,
 בריפוי,
 בשבת,
 ובושת.

"בנזק" כיצד?

סימא את עינו, קטע את ידו, שיבר את רגלו, רואין אותו באילו הוא עבד נמכר בשוק, ושמיין כמה היה יפה וכמה הוא יפה.

"צער"?

כנאו בשפוד, או במסמר, ואפילו על ציפורנו מקום שאינו עושה חבונה, ואומדין כמה אדם כיוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער בך.

"ריפוי"?

הכהו - חייב לרפאותו. עלה בו צמחים, אם מחמת המכה - חייב, שלא מחמת המכה - פטור. חייטה ונסתרה, חייטה ונסתרה - חייב לרפאותו. חייטה כל צורכה - אינו חייב לרפאותו.

"שבת"?

רואין אותו, כאילו הוא שומר קישואין, שצבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו.

"בושת"?

הכל לפי המבייש והמתבייש.

גמרא

אמאי?

"עין תחת עין" (שמות כא, כד) אמר רחמנא! אימא: עין ממז!

לא סלקא דעתך,

דתניא:

"יכול סימא את עינו - מסמא את עינו?
 קטע את ידו - מקטע את ידו?
 שיבר את רגלו - משבר את רגלו?
 תלמוד לומר: "מכה אדם" ו"מכה בהמה",
 מה "מכה בהמה" - לתשלומין,
 אף "מכה אדם" - לתשלומין.

ואם נפסד לומר,

הרי הוא אומר: "ולא תקחו כפר לנפש רצח אשר הוא רשע למות" (במדבר לה, לא),

כ"י

שאינו חוזרין. לאחר שנקטעו:
בקטלא כתיב. ותשלומין אין
 שם:
הכאה הכאה גמרינן. אע"ג
 דקראי לא דמו גמרינן ג"ש
 כדתנא דבי רבי ישמעאל ושב
 הכהו ובא הכהו עירובין (דף
 נא). ומכה אדם דקתני הכה
 הכאה הוא דקאמר ומכי יתן
 מום גמר דמוס ע"י הכאה בא:
**והכתיב איש כי יכה כל נפש
 אדם**. ולקטלא לא אתא קרא
 אלא לראשי אברים כדכתיב
 בתריה עין תחת עין וכתוב יומת
 כלומר ינטל אברו וימות אותו
 אבר:
מאי אם נפשך לומר. מאי הוה
 ליה לאקשווי:
נילף ממכה אדם. שנהרג ממש
 והכא נמי (כתיב) כי יתן מום
 מום ממש: אמרי דנין ניזקין
 כו': כלומר משום האי פירכא
 לא הוה מדחיק תנא למילף
 מלא תקחו הא מצי לשנויי הכי
 דנין ניזקין מניזקין כו':

ל'נפש רוצח - אי אתה לוקח בופר,
 אבל אתה לוקח בופר ל'ראשי אברים' שאין חוזרין.

הי "מכה"?

אילימא: "מכה בהמה ושלמנה ומכה אדם יומת" (ויקרא כד, כא) - ההוא בקטלא כתיב!

אלא, מהקא: "מכה נפש בהמה ושלמנה נפש תחת נפש" (ויקרא כד, יח),
 וסמיך ליה: "ואיש כי יתן מום בעמיתו פאשר עשה כן ועשה לו" (ויקרא כד, ט).

האי לאו "מכה" הוא!

'הכאה' 'הכאה' קאמרינן,
 מה הכאה האמורה בבהמה - לתשלומין,
 אף הכאה האמורה באדם - לתשלומין.

והא כתיב: "ואיש כי יכה כל נפש אדם מות יומת" (ויקרא כד, יז)!

בממון.

ממאי ד"בממון"?

אימא במיתה ממש!

לא סלקא דעתך,

חדא: דהא איתקש ל'מכה בהמה ושלמנה" (ויקרא כד, יח).
 ועוד, כתיב בתריה: "פאשר יתן מום באדם כן ינתן בו"²⁵² (ויקרא כד, ט),
 ושמע מינה: ממון.

ומאי "אם נפשך לומר"?

תו קא קשיא לתנא:

מאי חזית דילפת מ'מכה בהמה', לילף מ'מכה אדם'!

אמרי:

דנין ניזקין מניזקין,

ואין דנין ניזקין ממיתה!

אדרבה:

דנין אדם מאדם,

ואין דנין אדם מבהמה!

היינו דקתני: "אם נפשך לומר",

הרי הוא אומר: "לא תקחו כפר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות פי מות יומת" (במדבר לה, לא),

ל'נפש רוצח - אי אתה לוקח בופר,

אבל אתה לוקח בופר - ל'ראשי אברים' שאין חוזרין.

והאי "לא תקחו כפר לנפש רוצח" - למעוטי 'ראשי אברים' הוא דאתא!?

האי מבעי ליה: דאמר ר'חמנא לא תעביד ביה תרתני,

לא תשקול מיניה ממון ותקטליה!

האי מ'כדי רשעתו' (דברים כה, ב) נפקא,

רשעה אחת אתה מחייבו,

²⁵² "שבר תחת שבר עין תחת עין שן תחת שן פאשר יתן מום באדם כן ינתן בו"

רש"י

ואכתי מבעי ליה לא תשקול
 ממונא ותפטרניה. מקטלא
 ולגופיה אצטריך ולא למעוטי
 אחריני:
 לנפש רוצח. דלא אצטריך אתי
 למעוטי ראשי אברים שאינן
 נפש:
 קטן שהרג. אדם ננס שהרג את
 הגדול:
 קיטע וקיטע היאך אני קורא
 כו'. וכי תימא הכא נשקול
 ממונא התורה אמרה משפט
 שוה:
 ופטרין ליה. בולא כלום והוי
 משפט שוה או ליטול אבר ממש
 או לפטור לגמרי:
 מאי עבדינן ליה. הא גברא
 קטילא הוא והוה ליה עדות
 שאי אתה יכול להזימה דהא אי
 משתכחי עדים זוממים פטורים
 דגברי קטילא בעו למקטל
 והלכך איהו נמי פטור והכי
 אמרינן באלו הן הנשרפין
 (סנהדרין דף עח.):

ואי אתה מחייבו שתי רשעיות.

ואכתי מבעי ליה,

דקאמר רחמנא: לא תשקול ממונא ותפטרניה!

אם כן, לכתוב רחמנא: "לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות", "לנפש רוצח" למה לי?
 ששמע מינה: "לנפש רוצח" - אי אתה לוקח כופר,
 אכל אתה לוקח כופר - לראשי אברים שאינן חוזרין.

וכי מאחר דכתיב: "לא תקחו כפר",

"מכה" "מכה" למה לי?

אמרי: אי מהאי,

הוה אמינא: אי בעי עינו ניתב, ואי בעי דמי עינו ניתב,

קא משמע לן:

מבהמה,

מה "מכה בהמה" - לתשלומין,

אף "מכה אדם" - לתשלומין.

תניא:

"דבי דוסתאי בן יהודה אומר:

"עין תחת עין" (ויקרא כד, ב) - ממונא.

אתה אומר ממונא, או אינו אלא עין ממנש?

אמר: הרי שהיתה עינו של זה גדולה ועינו של זה קטנה,

היאך אני קורא ביה: "עין תחת עין"?

וכי תימא: כל כי האי שקיל מיניה ממונא,

התורה אמרה: "משפט אחד יהיה לכם" (ויקרא כד, כב) - משפט השוה לכולכם".

אמרי:

מאי קושיא?

דלמא: נהורא שקיל מיניה,

נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה.

דאי לא תימא הכי,

קטן שהרג את הגדול, וגדול שהרג את הקטן - היכי קטלינן ליה?

התורה אמרה: "משפט אחד יהיה לכם" (ויקרא כד, כב) - משפט השוה לכולכם!

אלא: נשמה שקיל מיניה - נשמה אמר רחמנא נישקול מיניה,

הכי נמי: נהורא שקיל מיניה - נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה.

תניא אידך:

"דבי שמעון בן יוחי אומר:

"עין תחת עין" (שמות כא, כד) - ממונא.

אתה אומר ממונא, או אינו אלא עין ממנש?

הרי שהיה סומא וסימא, קיטע וקיטע, חיגר וחיגר,

היאך אני מקיים בזה: "עין תחת עין"?

והתורה אמרה: "משפט אחד יהיה לכם" (ויקרא כד, כב) - משפט השוה לכולכם!"

אמרי:

ומאי קושיא? דלמא היכא דאפשר אפשר,

היכא דלא אפשר - לא אפשר, ופטרין ליה.

דאי לא תימא הכי, טרפה שהרג את השלם, מאי עבדינן ליה?

אלא היכא דאפשר - אפשר,

רש"י

יד ביד. גבי עד זומם כתיב
ואשמועינן דאם העיד באיש
פלוני שקיטע יד חבירו משלם
ממון הניתן מיד ליד:

היכא דלא אפשר - לא אפשר, ופטרינן ליה.

דבי רבי ישמעאל תנא:

"אמר קרא: 'כן ינתן בו'" (ויקרא כד, כ),
ואין נתינה אלא ממון.

אלא מעתה "פאשר יתן מום באדם" (ויקרא כד, כ),
הכי נמי דממון הוא!?

אמרי:

דבי רבי ישמעאל קרא יתירא דרשי,
מכדי כתיב: "ואיש מי יתן מום בעמיתו פאשר עשה פן ועשה לו" (ויקרא כד, יט),
"כן ינתן בו" - למה לי?
שמע מינה: ממון.

"פאשר יתן מום באדם" (ויקרא כד, כ) - למה לי?

אידי דבעי מיכתב "כן ינתן בו",
כתב נמי: "פאשר יתן מום באדם".

דבי רבי חייא תנא:

"אמר קרא: 'יד ביד'" (דברים יט, כא) - דבר הניתן מיד ליד,
ומאי ניהו?
ממון.

אלא מעתה, "רגל ברגל" (דברים יט, כא) - נמי הכי הוא!?

אמרי:

דבי רבי חייא קרא יתירא קא דרשי,
מכדי כתיב: "ועשיתם לו פאשר זמם לעשות לאחיו" (דברים יט, ט),
אי סלקא דעתך: ממש - "יד ביד" למה לי?
שמע מינה: ממון.

"רגל ברגל" למה לי?

אידי דכתיב "יד ביד", כתב נמי "רגל ברגל".

אבי אמר:

אתיא מדרתני דבי חזקיה,
דתנא דבי חזקיה:

"עין תחת עין" (שמות כא, כד),

"נפש תחת נפש" (שמות כא, כג) - ולא נפש ועין תחת עין.

ואי סלקא דעתך: ממש,

זימנין דמשפחת לה עין ונפש תחת עין,
דבהדי דעויר ליה נפקא ליה נשמתיה.

ומאי קושיא?

דלמא מימד אמדינן ליה,

אי מצוי מקבל - עבדינן,

ואי לא מצוי מקבל - לא עבדינן.

רש"י

במקום נזק. ואע"פ שיש שם תשלומי הנזק משלם אף הצער ומקרא יתירא קדריש דהא כתיב כויה תחת כויה למה לי פצע תחת פצע וכויה וחבורה מדריש לקמן:
ואיכא איניש דלא מפנק כו' נפקא מינה. מפצע תחת פצע למיתב ליה היאך דביני ביני:
הייא. מהר כמו אשור הייא במסכת שבת (דף קיט.).

ואי אמדינן דמצי מקבל, ועבדינן ביה, ונפק רוחיה, אי מיית - לימות, מי לא תנו גבי מלקות:

"אמדוהו ונת תחת ידו - פטור"?

רב זביר משמיה דרבא אמר:

אמר קרא: **"פצע תחת פצע"** (שמות כא, כד),

ליתן צער במקום נזק.

ואי סלקא דעתך: ממש,

כי היכי דהאי הוי ליה צערא, להאי נמי אית ליה צערא.

ומאי קושיא?

דלמא איכא איניש דמפנק - אית ליה צערא טפי,

ואיכא איניש דלא מפנק - לית ליה צערא,

למאי נפקא מינה?

למתבי ליה היאך דביני ביני.

רב פפא משמיה דרבא אמר:

אמר קרא: **"ודפא ודפא"** (שמות כא, יט) - ליתן רפואה במקום נזק.

ואי סלקא דעתך: ממש,

כי היכי דהאי בעי אסייא, האי נמי בעי אסייא.

מאי קושיא?

דלמא איכא דסליק בשריה הייא,

ואיכא דלא סליק בשריה הייא.

למאי נפקא מינה?

למיתב ליה היאך דביני ביני.

רב אשי אמר:

אתיא **"תחת" "תחת"** משור.

כתיב הכא: **"עין תחת עין"** (שמות כא, כד),

וכתיב התם: **"שלם ישלם שור תחת השור"** (שמות כא, לו),

מה להלן - ממון,

אף כאן - ממון.

מאי חזית דילפת **"תחת" "תחת"** משור?

גילף **"תחת" "תחת"** מאדם,

דכתיב: **"ונתת נפש תחת נפש"** (שמות כא, כג),

מה להלן - ממש,

אף כאן - ממש!

אמרי:

דנין נזקין מנזקין,

ואין דנין נזקין ממיתה.

אדרבה,

דנין אדם מאדם,

ואין דנין אדם מבהמה!

אלא אמר רב אשי:

מ**"תחת אשר ענה"** (דברים כב, כט) גילף ליה,

אדם מאדם,

וגזקין מנזקין.

רש"י

אלא במזיק. עינו של מזיק שיימינן כמה הוא שוה לימכר עכשיו וכמה הוא יפה בלא עין והיינו ממש דקאמר עינו של מזיק נישומה תחת עינו של ניזק:

תנא:

"רבי אליעזר אומר:

"עין תחת עין" - ממש".

"ממש" סלקא דעתך?!

רבי אליעזר לית ליה ככל הני תנאי?!

אמר רבה:

לומר, שאין שמין אותו כעבד.

אמר ליה אביי:

אלא כמאן?

כבן חורין? - בן חורין מי אית ליה דמי?!

אלא אמר רב אשי:

לומר, שאין שמין אותו בניזק, אלא במזיק.

כד, א

רש"י

וחמור אין משלם אלא נזק.
 כדאמרינן בפי' בי' (דף כו.) איש
 בעמיתו ולא שור בעמיתו:
 והא קמחייבת ליה לינוקא.
 אתה חב ומריע לו שמוחל אתה
 על חבלותיו דהא תשלומין של
 תינוק הן ולא שלך כדתניא
 לקמן (דף פז:) קטנים יעשה
 להם סגולה:

ההוא חמרא דקטע ידא דינוקא,
 אתא לקמיה דרב פפא בר שמואל,
 אמר להו: זילו שומו ליה ארבעה דברים.

אמר ליה רבא:
 והא אנן "חמשה" תנן!

אמר ליה:
 לבר מנזק קאמינא.

אמר ליה אביי:
 והא חמור הוא,
 וחמור אינו משלם אלא נזק!

אמר להו:
 זילו שומו ליה נזקיה.

והא כעבדא בעי למשיימיה!

אמר להו:
 זילו שיימוהו כעבדא.

אמר להו אבוה דינוקא:
 לא בעינא, דזילא ביה מילתא.

אמרו ליה:
 והא קא מחייבת ליה לינוקא!

אמר להו:
 לכי גדיל מפייסנא ליה מדידי.

פד, א-ב

רפ"י

דאלס. לעס וכסס :
כל הנישום כעבד. הואיל ודבר שאין קצוב הוא אין גובין אותו בבבל וטעמא מפרש לקמן :
דאי תפס. הכי אמר להו שומו ליה והיום או למחר אם יתפס משלו יעכבנו :
נזקי שור בשור. נזקי שור שבאו לו על ידי השור :
נזקי שור באדם. נזקין שבאו לשור על ידי אדם :
נזקי אדם בשור. אדם שהוזק על ידי שור דבעי למשיימיה כעבדא :
אלהים בעינן. דהא כולהו בפרשת אלה המשפטים כתיבי אדם באדם וכי יריבון אדם בשור וכי יגח ובההיא פרשה כתיב עד האלהים יבא דבר שניהם וקסבר אכולהו קאי והיינו מומחין וסמוכין ובבבל אין סמיכה כדאמר בסנהדרין פ' קמא (דף יד.) שור בשור ושור באדם נמי התם כתיבי שור בשור וכי יגוף שור וגוי שור באדם ארבעה שומרים התם כתיבי ושליחות יד התם כתיב :
מידי דהוה אהודאות והלואות. דאמר בפרק קמא דסנהדרין (ד' ג.) דלא בעינן מומחין שלא תנעול דלת בפני לווין הודאות הבא לידון בעדי הודאה שאמרו בפנינו הודה לו והלואות שבא לידון בעדי הלואה שאומרים בפנינו הלואה לו :
דלא קים לן. כגון הכא דבעינן למשיימיה :
תשלומי כפל נעבד שליחותיהו. אלמה קיימא לן דאין דנין דיני קנסות בבבל :

ההוא תורא דאלס ידיה דינוקא,
 אתא לקמיה דרבא,
 אמר להו: זילו שיימוהו כעבדא.
 אמרו ליה:
 והא מר הוא דאמר:
 כל הנישום כעבד אין גובין אותו בכבל!
 אמר להו:
 לא צריכא דאי תפס.

רבא לטעמיה,
 דאמר רבא:
 נזקי שור בשור,
 ונזקי שור באדם,
 גובין אותו בכבל,
 נזקי אדם באדם,
 ונזקי אדם בשור,
 אין גובין אותו בכבל.

מאי שנא "נזקי אדם באדם", ו"נזקי אדם בשור" דלא?

"אלהים" בעינן, וליכא.

"נזקי שור בשור" ו"שור באדם" נמי,

פד, ב "אלהים" בעינן, וליכא!

אלא, מאי שנא "שור בשור" ו"שור באדם"?

דשליחותיהו קא עבדינן,
 מידי דהוה אהודאות והלואות.

"אדם באדם" ו"אדם בשור" נמי שליחותיהו קא עבדינן,
 מידי דהוה אהודאות והלואות!

אמרי:

כי קא עבדינן שליחותיהו במידי דקים לן בגויה,
 במידי דלא קים לן בגויה - לא עבדינן שליחותיהו.

אמרי:

"שור בשור" ו"שור באדם" נמי לא קים לן בגויה!

אלא:

פוק חזי היכא מזדבני תורא בשוקא.

"אדם באדם" ו"אדם בשור" נמי,

פוק חזי היכא מזדבני עבדי בשוקא!

ועוד,

ותשלום כפל, ותשלום ארבעה וחמשה, דקיצו, נעבד שליחותיהו!

רש"י

אדם באדם דממונא הוא. דקא מפחתיה מדמיה :
ופגם. שייך באונס ומפתה והוא במקום נזק דאומדים כמה אדם רוצה ליתן בין שפחה בתולה לבעולה להשיאה לעבדו שיש לו קורת רוח ממנו אלמא ממונא הוא דאפחתה מכספא בושת לאו קנס הוא שהרי אין קצוב אלא לפי המבייש והמתבייש :
ד' מאה זוזי. כדתנן צרם באזנו תלש בשעריו כו' במתני' (לקמן דף ז.צ.) :
דשלח ליה רב חסדא. בהמניח את הכד (לעיל דף כז.) :
חסרון כיס ושכיח. הודאה והלואה :
מאי איריא שור דאזיק אדם. דלא שכיח לגמרי :
אפילו אדם דאזיק אדם. דשכיח טפי קאמר רבא דאין דנין :
בתם. אין גובין דקיימא לן פלגא נזקא קנסא בפ"ק (ד' טו.) :
אין מועד בבבל. דכיון דמנגיחות דתמות לא מיייתנן ליה לבי דינא היכי מיייעד ליה :
והא לא שכיחא הוא. לבא שור מועד מארץ ישראל לבבל ואמרינן לעיל במילתא דלא שכיח לא עבדינן שליחותיהו :
אלא כי קאמר רבא. דשור בשור גובין בבבל :

אמרי:

כי קא עבדינן שליחותיהו - בממונא, בקנסא - לא עבדינן שליחותיהו.

"אדם באדם" דממונא הוא, נעבד שליחותיהו!

כי קא עבדינן שליחותיהו - במילתא דשכיחא, "אדם באדם" דלא שכיחא - לא עבדינן שליחותיהו.

הרי בושת ופגם, דשכיח - נעביד שליחותיהו!

אמרי:

הכי נמי,

דהא רב פפא אגבי ארבע מאה זוזי לבושת.

והא ליתיה לדרב פפא!

דשלח ליה רב חסדא לרב נחמן,

ושלח ליה: "חסדא, חסדא, קנסא קא מגבית בבבל?!"

אלא:

כי עבדינן שליחותיהו - במילתא דשכיחא, ואית ביה חסרון כיס,

אבל מילתא דשכיחא, ולית ביה חסרון כיס,

אי נמי מילתא דלא שכיחא, ואית ביה חסרון כיס - לא עבדינן שליחותיהו.

הלכך:

"אדם באדם", אף על גב דאית ביה חסרון כיס, כיון דלא שכיחא - לא עבדינן שליחותיהו.

בושת - אף על גב דשכיחא, כיון דלית ביה חסרון כיס, - לא עבדינן שליחותיהו.

ו"שור בשור" גובין בבבל?!

והאמר רבא:

שור שהזיק - אין גובין אותו בבבל.

דאזיק מאן?

אילימא דאזיק אדם, מאי איריא שור דאזיק אדם? אפילו אדם דאזיק אדם נמי אין גובין אותו בבבל!

אלא פשיטא דאזיק שור, וקתני: אין גובין אותו בבבל!

אמרי:

התם - בתם,

הכא - במועד.

והאמר רבא:

אין מועד בבבל!

אמרי:

דאייעד התם ואייתוה להכא.

והא מילתא דלא שכיחא היא,

ומילתא דלא שכיחא הא אמרת דלא עבדינן שליחותיהו!

דאתו רבנן דהתם וייעדוה הכא.

סוף סוף מילתא דלא שכיחא היא,

ואת אמרת מילתא דלא שכיחא לא קא עבדינן שליחותיהו!

אלא,

כי קאמר רבא - בשן ורגל,
דמועדין מתחילתן נינהו.

כ"י

בשן ורגל קאמר. כגון שנתחכך
בחבירו להנאתו והזיקו (והפילו
על שור אחר) דהיינו תולדה דשן
או שהזיק את שור חבירו בגופו
דרך הילוכו שדחפו ולא כוון
דהוי תולדה דרגל:

כד, ב - פה, א

רפ"י

צער שלא במקום נזק. כי מתניתין על צפורנו דלא אפחתייה:

ה"ג. רבי אומר כויה נאמרה תחילה בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה:

כויה דלית בה חבורה משמע. והיינו דקאמר כויה לחודה נאמרה תחילה כלומר כויה שנאמר בפסוק תחילה היינו שומעין שהיא חייב על כויה גרידא אפילו בלא חבורה דליכא אלא צער לכך הוצרכה חבורה ללמד שאין חייב כלום עד שהיא חבורה עמה דכיון דמשלם רפוי משום חבורה משלם נמי צער אבל שלא במקום חבורה כגון על צפורן פטור דצער בלא נזק לא משלם דאי לאו משום הכי לא אצטרך חבורה דהשתא כויה בלא חבורה שמעין דחייב כל שכן חבורה שיש בה נזק:

בן עזאי סבר כויה דאית בה חבורה משמע. והיינו דקאמר חבורה נאמרה תחילה כלומר מכויה האמורה ראשונה היינו שומעין שאין חייב אלא במקום שיש בה חבורה דסתם כויה יש בה חבורה לפיכך הוצרכה תורה לכתוב חבורה בהדיא דהשתא על כרחך כויה דרישא בלא חבורה היא וחייב בצער בלא נזק כמתניתין:

איפכא מסתברא. ומתניתין רבי היא ולא בן עזאי דלא עקרינן ליה מרבי דהוא סדרה ועוד דהכי מסתברא טפי דהא נאמרה דקאמר רבי ובן עזאי אמסקנא דמילתא קיימי דמתוקמא בה דרשא דקרא ולא אמשמעות קמא קאי דסוף המקרא עתיד להוציאו והכי קאמר רבי סוף המקרא מוכיח לנו דכויה בלא חבורה חייב הכתוב בתחילתו וצער משתלם שלא במקום נזק מאי טעמא כויה דאית בה חבורה משמע כתב רחמנא כו' ובן עזאי אומר סוף המקרא מוכיח לנו דחבורה נאמרה תחילה כלומר מסוף המקרא אנו למדין שכויה שחייב הכתוב בתחילתו אינה אלא אם כן יש עמה חבורה מאי טעמא כויה (נאמרה תחילה) דלית בה חבורה משמע כו':

ואמסקנא קיימי. האי נאמרה דקאמר אסוף הדרשה ועיקרה שהיא עומדת קיימי:

רבי סבר אין דנין. הכא נמי כויה נאמרה תחילה כלל דכויה משמע בין שיש עמה חבורה בין שאין עמה חבורה ואי הוי חבורה סמיך ליה הוי דרשי חבורה פרט ואין בכלל אלא מה שבפרט יש עמה חבורה אין אין עמה חבורה לא השתא דכתיב פצע בינתים לא דיינינן ולקמן פריך חבורה לרבי למה לי והיינו דקאמר כויה נאמרה תחילה כלומר מתחילת הפסוק אנו למדין שהוא חייב בכויה גרידא ולא נאמר סופו מוכיח שמתחילתו לא חייב אלא כשיש חבורה ואין דנין ומתני רבי היא:

למה לי. הואיל ומרישא שמעין לתרוייהו:

לדמים יתרים. דאי לא כתיב אלא כויה תחת כויה הוה אמרינן בין אית ביה חבורה בין לית ביה חבורה דמי כויה משלם אבל תרתי לא משלם קמ"ל דמשלם תרוייהו

"צער - כוואו בשפוד, או במסמר,

[ואפילו על ציפורנו מקום שאינו עושה חבורה,

אומדין כמה אדם יוצא בזה רוצה ליטול להיות מצטער בך].

"צער" שלא במקום נזק משתלם. - מאן תנא?

אמר רבא:

בן עזאי היא.

דתנא:

"דבי אומר:

"כויה" (שמות כא, כה) - נאמרה תחילה,

בן עזאי אומר:

"חבורה" (שמות כא, כה) - נאמרה תחילה."

במאי קא מיפלגי?

רבי סבר: "כויה" - דלית בה חבורה משמע,

כתב רחמנא "חבורה" - לגלויי עלה ד"כויה" דאית בה חבורה - אין,

אי לא - לא.

ובן עזאי סבר: "כויה" - דאית בה חבורה משמע,

כתב רחמנא "חבורה" - לגלויי עלה ד"כויה" דלית בה חבורה.

מתקיף לה רב פפא:

אדרבה, איפכא מסתברא,

"דבי אומר "כויה" נאמרה תחילה,"

סבר: "כויה" דאית בה חבורה משמע,

כתב רחמנא "חבורה" - לגלויי עלה ד"כויה" - דלית בה חבורה.

"בן עזאי אומר: "חבורה" נאמרה תחילה,"

סבר "כויה" דלית בה חבורה משמע,

כתב רחמנא "חבורה" - לגלויי עלה דכויה - דאית בה חבורה - אין, אי לא - לא,

ואמסקנא קיימי.

אי נמי,

דכולי עלמא "כויה" - בין דאית בה חבורה, בין דלית בה חבורה משמע,

פה, א והכא ^ בכלל ופרט המרוחקים זה מזה קמיפלגי.

רבי סבר: אין דנין אותו בכלל ופרט,

ובן עזאי סבר: דנין אותו בכלל ופרט.

וכי תימא:

"חבורה" לרבי למה לי?

לדמים יתרים.

פה, א

רש"י

צער במקום נזק. היכא דקטע את ידו ונתן לו דמיה: היכי שיימינן. את הצער הלא יש לו לקוצצה בשביל הדמים שנוטל: ידו הקטועה. ומחוברת בגידין צמותין ואינה ראויה לו למלאכה: בין סם לסייף. ידו המוכתבת למלך לקוצצה בסם שאין שם צער כלל כמה רוצה ליטול לקוצצה בסייף: הא לא שקיל. כל ממון שבעולם לצער נפשיה לקוצצה וכאן כבר נעשה מעשה: כמה אדם רוצה ליתן. לשליח המלך מידו המוכתבת למלכות לקוטעה בסייף ויקטענה השליח בסם: ליטול. מן המזיק מה שנתן זה למלך:

"אומדין פמה אדם פיוצא בזה רוצה ליטול, [להיות מצטער בך]."

צער במקום נזק - היכי שיימינן?

אמר אבוה דשמואל:

אומדין פמה אדם רוצה ליטול לקטוע לו ידו.

לקטוע לו ידו?

לא צער לחודיה הוא, הא כולהו חמשה דברים איכא!

ועוד, בשופטני עסקינן?!

אלא:

לקטוע ידו הקטועה.

ידו הקטועה נמי לא צער לחודיה איכא,

הא צער ובושת איכא,

דכסיפא ליה מילתא למשקל מבשרו למשדייה לכלבים!

אלא:

אומדין פמה אדם רוצה ליטול לקטוע לו ידו המוכתבת למלכות, בין סם לסייף.

אמרי:

הכא נמי לא שקיל ומצער נפשיה!

אלא:

אומדין פמה אדם רוצה ליתן לקטוע לו ידו המוכתבת למלכות, בין סייף לסם.

האי "ליטול", "ליתן" מבעי ליה!

אמר רב הונא בריה דרב יהושע:

ליטול זה מזה, מה שנתן זה.

פה, א

רש"י

דמי שבתו. דמחמת הצמחים נפל למשכב:
 ה"ג וחכמים אומרים שבתו ורפואתו כל שישנו כו'. הקישן הכתוב וזה שאין חייב בשבת אינו חייב בריפוי ורבנן קמאי מחייבי ליה לתרוייהו:
 נתנה לאגד. נתנה רשות לנחבל לאוגדה ולעטפה מפני צער הצנה ועולין הצמחים מחמת הבל וחוס האגד:
 לא נתנה. רשות לאגד וזה להנאתו אגד הלכך צמחים שעלו בה אין על המזיק להתחייב עליהן:
 דתנא ביה. דשנה עליו הכתוב:
 ורבנן. ת"ק:
 רק לשלא מחמת המכה אתא. שעבר על דברי רופא כדמפרש לקמן:

"רפוי? הנהו חייב לרפאותו.
 [עלה בו צמחים,
 אם מחמת המכה - חייב,
 שלא מחמת המכה - פטור"].

תנו רבנן:

"עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה - חייב לרפאותו, וחייב ליתן לו דמי שבתו,
 שלא מחמת המכה - אינו חייב לרפאותו, ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו.

רבי יהודה אומר:

אף מחמת המכה - חייב לרפאותו, ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו.

וחכמים אומרים:

שבתו ורפואתו.

כל שחייב בשבת - חייב בריפוי,

ושאינו חייב בשבת - אינו חייב בריפוי".

במאי קא מיפלגי?

אמר רבה:

אשפחתיהו לרבנן בבי רב דיתבי וקאמר:

הכא במכה ניתנה לאגד קמיפלגי.

רבנן סברי: מכה ניתנה לאגד.

ורבי יהודה סבר: מכה לא ניתנה לאגד,

ריפוי דתנא ביה קרא מיחייב.

שבת דלא תנא ביה קרא - לא מיחייב.

ואמינא להו אנא:

אי מכה לא ניתנה לאגד, ריפוי נמי לא מיחייב!

אלא:

דכולי עלמא מכה ניתנה לאגד, ולא ניתנה לאגד יתירה.

רבי יהודה סבר: כיון דלא ניתנה לאגד יתירה:

ריפוי דתנא ביה קרא - מיחייב,

שבת דלא תנא ביה קרא - לא מיחייב.

ורבנן סברי: כיון דתנא ביה קרא בריפוי,

אשבת נמי מיחייב,

דאיתקש לריפוי.

ורבי יהודה?

סבר: שבת לא מיחייב,

דמעטיה רחמנא "דק"²⁵⁴ (שמות כא, יט).

ורבנן?

"דק" לשלא מחמת המכה הוא דאתא.

ולרבנן בתראי, דאמרי:

"כל שחייב בשבת - חייב בריפוי,

וכל שאינו חייב בשבת - אינו חייב בריפוי",

רפ"י

נתנה רשות לרופאים לרפאות.
ולא אמרינן רחמנא מחי ואיהו
מסי:
תלמוד לומר שבתו יתן ורפא
ירפא. שינה הכתוב בריפוי
לחייבו אף על הצמחים והקיש
שבת לריפוי:

ריפוי דתנא ביה קרא - למה לי?

מיבעי ליה לכדתנא דבי רבי ישמעאל.

דתנא:

"דבי רבי ישמעאל אומר:

"**ורפא ורפא**" (שמות כא, ט) - מבאן שניתן רשות לרופא לרפאות".

תנו רבנן:

"מנין שאם עלו בו צמחים מחמת המכה ונסתרה המכה,

שחייב לרפאותו, וחייב ליתן לו שבתו?

תלמוד לומר: "**רק שבתו יתן ורפא ורפא**" (שמות כא, ט).

יכול אפילו שלא מחמת המכה?

תלמוד לומר: "**רק**".

דבי יוסי בר יהודה אומר:

אף מחמת המכה פטור,

שנאמר: "**רק**".

איכא דאמרי

"אף מחמת המכה פטור" - לגמרי, כרבנן בתראי.

ואיכא דאמרי:

"אף מחמת המכה פטור" - משבת, וחייב בריפוי,

כמאן?

כאבוה.

פה, א

רש"י

נאתא כריכתא. בשר מת :
 אהללא. אהלמ"י בלע"ז :
 וקירא. שעה :
 וקלבא. רשינ"א שבחביות של
 יין :

אמר מר :

"יכול אפילו שלא מחמת המכה?
 תלמוד לומר: "רק"."

"שלא מחמת המכה" - בעי קרא?

אמרי :

מאי "שלא מחמת המכה"?

כדתנא :

"הרי שעבר על דברי רופא, ואכל דבש או כל מיני מתיקה,
 מפני שדבש וכל מיני מתיקה קשין למכה,
 והעלה מפתו גרוגותני,
 יכול יהא חייב לרפאותו?
 תלמוד לומר: "רק"."

מאי "גרוגותני"?

אמר אביי :

נאתא כריכתא.

מאי אסותיה?

אהלא וקירא וקלבא.

פה, א

רפ"י

וְאִי אָמַר לִיהּ. מְזִיק אַסִּיךְ אַנָּא
 אַנִּי מִרְפָּא אוּתְךָ וְאִינִי נוֹתֵן דְּמִי
 אַסִּיךְ:
אַסִּיא רְחִיקָא. וּמוּזִיל גְּבִי:
עֵינָא עוּרָא. שַׁעֲתִיד לִילְךָ לְדַרְכּוּ
 וְאִין חוּשֵׁשׁ אַם עֵינֵי עֵינֵי שֶׁל
 זֶה:
אַסִּיא דְּמַגֵּן. שִׁרְפָּא בַּחֲנָם
 וְקָרֻבוּ הוּא:
כִּ"ש. דְּלֵא נִיחָא לִי בַּהֲכִי דְּאִי
 פִּשְׁעָת בְּנַפְשְׁךָ גְּנָאי גְּדוּל הוּא לִי
 דְּקָרוּ לִי שׁוֹר הַמְּזִיק:

וְאִי אָמַר לִיהּ: אַסִּיךְ אַנָּא.
 אָמַר לִיהּ: דְּמִית עָלֵי כְּאַרְיָא אַרְבָּא.

וְאִי אָמַר לִיהּ: מִיִּיתֵינָא אַסִּיא דְּמַגֵּן בְּמַגֵּן.
 אָמַר לִיהּ: אַסִּיא דְּמַגֵּן בְּמַגֵּן - מַגֵּן שְׂוָה.

וְאִי אָמַר: מִיִּיתֵינָא לְךָ אַסִּיא רְחִיקָא.
 אָמַר לִיהּ: אַסִּיא רְחִיקָא עֵינָא עוּרָא.

וְאִי אָמַר לִיהּ הִיאָד: הַב לִי לְדִידִי, וְאַנָּא מְסִינָא נְפִשְׁאִי.
 אָמַר לִיהּ: פִּשְׁעָת בְּנַפְשְׁךָ וְשַׁקְלָת מִינָאי טְפִי.

וְאִי אָמַר לִיהּ: קוּץ לִי מְקִץ.
 אָמַר לִיהּ: כָּל שְׂכֵן דְּפִשְׁעָת בְּנַפְשְׁךָ,
 וְקָרוּ לִי: "שׁוֹר הַמְּזִיק".

רש"י

לרבות שוגג כמזיד. בפי שני (דף כו):
 דהוה כאיב ליה מידי וסליק.
 שהיה לו מכה בבשרו והיתה מתרפא:
 ואחזוריה לבשריה. הפכו למראה צרעת:
 דהזקיה. סגרו במסגר:

פה, א-ב

תנא:

"ובולו, משתלמין במקום נזק."

מנהגי מילי?

אמר רב זביד משמיה דרבא:

אמר קרא: **"פצע תחת פצע"** (שמות כא, כה) - ליתן צער במקום נזק.

האי מבעי ליה:

פה, ב לרבות שוגג כמזיד, ואונס כרצון!

אם כן,

נכתוב קרא "פצע בפצע" - מאי **"פצע תחת פצע"**?
 ששמע מינה תרתני.

רב פפא משמיה דרבא אמר:

אמר קרא: **"ורפא ירפא"** (שמות כא, יט) - ליתן רפואה במקום נזק.

האי מבעי ליה לכדתנא דבי רבי ישמעאל,

דתנא דבי **רבי ישמעאל:**

"ורפא ירפא" - מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות!"

אם כן, נכתוב קרא "ורפא ירפא!"

שמע מינה: ליתן רפואה במקום נזק.

ואכתי מבעי ליה לכדאמרן, למיתני ביה קרא בריפוי!

אם כן, לימא קרא או "רפא רפא" או "ירפא ירפא" - מאי **"ורפא ירפא"**?

שמע מינה: ליתן רפואה במקום נזק.

מכלל דמשפחת להו שלא במקום נזק,

שלא במקום נזק היכי משפחת להו?

צער - כדקתני: **"צער בנזקו בשפוד או במסמר, ואפילו על צפורנו מקום שאינו עושה חבורה"**.

ריפוי - דהוה כאיב ליה מידי, וסליק ואייתי ליה סמא חריפא ואחזוריה לבישריה,

דצריך לאותבי ליה סמא לאנקוטיה גוונא דבישריה.

שבת - דהדקיה באינדרונא ובטליה.

בושת - דרק ליה באפיה.

כה, ב

רפ"י

לקתה מדת הדין. כלומר לא שלם לו כל צרכו דהא כי מתפח האי גברא מחולי זה שנקטע (רגלו) לא אגרא דשומר קישואין שקיל אלא דויל דוולא ושקיל אגרא יתירא ונמצא שכל ימי חליו אבד את זאת:

א"נ. כי נקטעה (ידו):
אזיל בשליחותא ושקיל אגרא. יתירא ואיגלאי מילתא דלאו בר שימור קישואין:

מדת הדין לא לקתה שכבר נתן לו כו'. ולכשיתרפא אינו ראוי לדלות ולילך בשליחות:

קיטע ידו. עדיין הוא ראוי לשומר קישואין הלכך שבת כל ימי חליו נותן לו שכר שימור קישואין:

שיבר את רגלו. ושוב אינו ראוי לשמור קישואין שצריך להלך סביב הגנה:

חירשו. אין ראוי לכלום:

קיטע את ידו ולא אמדוהו. בית דין ולא אמרו למזיק תן לו כך וכך ריפוי כך וכך שבת צער ובושת ואחרי כן שיבר את רגלו קודם שיתרפא:

חדא חדא אמדינן. ואע"ג דבזק לא נפקא לן מינה מידי דהא סוף סוף כל שעה הולכין ופוחתין את דמיו הלכך בין אומד כולה בין אומד כל אחד בפני עצמו מדה אחת היא:

נפקא מינה למיתב ליה צער ובשת דכל אחד. אבל ריפוי לא שהרי לא נתרפא בינתים ושבת לא שהרי נותן לו דמי כל מה שהיה שוה מתחילה והרי הוא עבדו:

"שבת - רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין".

תנו רבנן:

"שבת - רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין. ואם תאמר: לקתה מדת הדין?"

דכי מיתפח האי גברא,
לאו אגרא דשומר קישואין הוא שקיל!
אלא דלי דוולא ושקיל אגרא!

אי נמי, אזיל בשליח ושקיל אגרא!

**מדת הדין לא לקתה,
שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו".**

אמר רבא:

קטע את ידו - נותן לו דמי ידו.
ושבת - רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין.
שיבר את רגלו - נותן לו דמי רגלו.
ושבת - רואין אותו כאילו הוא שומר את הפתח.
סימא את עינו - נותן לו דמי עינו,
ושבת - רואין אותו כאילו הוא מטחינו בריחים.
חירשו - נותן לו דמי כולו.

בעי רבא:

קטע את ידו ולא אמדוהו, שיבר את רגלו ולא אמדוהו, סימא את עינו ולא אמדוהו, ולבסוף חירשו - מהו?

מי אמרינן: כיון דלא אמדוהו, בחד אומדנא סגי ליה, ויהיב ליה דמי כוליה בהדי הדדי, או דלקמא חדא חדא אמדינן ויהבינן ליה?

נפקא מיניה: דבעי למיתב ליה צער ובושת דכל חדא וחדא.
נהי דנזק וריפוי ושבת דכל חדא וחדא לא יהבינן ליה, דכיון דקא יהיב ליה דמי כוליה, כמאן דקטליה דמי, והא יהיב ליה דמי כוליה.
צער ובושת מיהת דכל חדא וחדא יהיב, דהא הוה ליה צער ובושת.

ואם תימצא לומר:

כיון דלא אמדוהו, קא יהיב ליה דמי כוליה בהדי הדדי - אמדוהו מהו?
מי אמרינן: כיון דאמדוהו חדא חדא בעי למיתב ליה,
או דלקמא כיון דלא שלים - יהיב ליה דמי כוליה?

תיקו.

כה, ב - פו, א

רפ"י

שבת הפוחתתו מדמים. הכהו מכה שהוא צריך לשבות ממלאכתו וסופו להיות שלם כבתחילה ואין כאן אלא שבת אבל פוחתו עכשיו בדמים שאם היה בא לימכר עכשיו היו דמיו פוחתין:

מהו. מי מחייב אפחת דמיו דהשתא או לא:

צמתה. דשטרירביט בלע"ז לשון צומת הגידין מקום שהגידין צומתין (חולין דף עו.): **כיון דסופה לחזור לא יהיב ליה.**

דמי ידו: **ולא עשה בהן חבורה.** דאין עליו חיוב מיתה עד שיעשה בהם חבורה באלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פד.):

חייב בכלן. חמשה דברים: **היכי דמי.** שיהא היוזק בלא חבורה:

לאו כגון שהכהו כו'. דבאין סופו לחזור ליכא למימר דכל בלא חבורה סופו לחזור הוא:

שגלחו. דאפחתיה מכספיה בלא חבורה:

ה"ג גלחו מהדר הדר היינו בעיין. כלומר מה לי שיער מה לי יד הא בסופו לחזור מחייבת ליה:

נשא. סם המשיר את השער ואינו חוזר ואיכא נזק דהא אפחתיה מכספיה דמוס הוא:

קרטופני. בקעים בקעים חטטין:

מצווחי ליה. מכאיבים לו מחמת חוזק הסם:

דבעי לאסויי. לצערא דהנך קרטופני:

שבת דהוי מרקד בי כובי. לשון מרקד בחנויות:

דבעי אחווי גווני. מראה ניענוע בראשו להראות מיני שחוק כדרך הליצנים דהשתא עד שיתרפא הנך קרטופני לא מצוי מחוי ואע"פ שלא בטלו משאר מלאכה נותן לו שבת זו הואיל ומלאכתו בכך:

שבת גדולה. דמי ידו: **ושבת קטנה.** כל ימים שיפול למשכב רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין:

שבכל יום ויום. עד שיחזור לקדמותו נותן לו בכל יום כמו שנשכרים פועלים בשוק ולא כשומר קישואין דהא לרבא לא יהיב ליה דמי ידו:

בעי רבה:

שבת הפוחתתו בדמים, מהו?

היכי דמי?

כגון שהכהו על ידו וצמתה ידו, וסופה לחזור, מאי? כיון דסופה לחזור - לא יהיב ליה ולא מידי, או דלמא השתא מיתה אפחתיה?

תא שמע:

"המכה אביו ואמו ולא עשה בהן חבורה, והחובל בחבירו ביום הפפורים, חייב בכלן".

פו, א

האי "לא עשה חבורה", היכי דמי?

לאו כגון שהכהו על ידו וסופו לחזור, וקתני: "חייב בכלן".

אמרי:

הכא במאי עסקינן:

כגון שחירשו, ולא עשה בו חבורה.

והאמר רבה:

החורש את אביו - נהרג,

לפי שאי אפשר לחרישה בלא חבורה,

טיפתא דדמא נפלה ליה באודניה!

אלא,

הכא במאי עסקינן:

כגון שגילחו.

"גילחו" מהדר הדר, והיינו בעיין.

אמרי:

הכא במאי עסקינן:

כגון שסכו נשא דלא הדר.

צער - דאית ליה קרטופני ברישיה, וצווחי מהנהו קרטופני.

ריפוי - דבעיא אסויי.

שבת - דהוה מרקיד בי כובי, דבעיא מחוי גוני ארישא, ולא מחוי מהנהו קרטופני.

בושת - אין לה בושת גדול מזה.

ומילתא דבעיא ליה לרבה,

פשיטא ליה לאב"י להך גיסא,

ולרבא להך גיסא.

דאתמר:

הכהו על ידו וצמתה וסופה לחזור,

אב"י אמר: נותן לו שבת גדולה, ושבת קטנה.

ורבא אמר: אינו נותן לו אלא דמי שבתו שבכל יום ויום.

פו, א

רפ"י

ה"ג הקוטע יד עבד עברי של
 חבירו. קוטע ממש דאין סופו
 לחזור:
 ואצל רבו לא פּיחת. שלא בטלו
 ממלאכה:
 פּיחת אצל רבו. אף אצל רבו
 כגון קיטע את ידו:

איתמר:
 הקוטע יד עבד עברי של חבירו,
 אבני אמר:
 נותן לו שבת גדולה - לעבד,
 ושבת קטנה - לרב.
 רבא אמר:
 הכל ינתן לעבד,
 וילקח בהו קרקע והרב אוכל פירות.

פשיטא!

פיחת אצל עצמו, ואצל רבו לא פּיחת.
 היכי דמי?
 דפסקיה לריש אוניה,
 או לריש נחיריה,
 הכל לעצמו.
 פיחת אצל רבו - פלוגתא דאבני ורבא.

פו, א

"בושת הכל לפי המבייש והמתבייש".

מני מתניתין?

לא רבי מאיר,
ולא רבי יהודה,
אלא רבי שמעון היא.

ד'תניא²⁵⁵:

"ובולן רואין אותן כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם.
שהו בני אברהם יצחק ויעקב.
דברי רבי מאיר.
רבי יהודה אומר:
הגדול לפי גודלו, והקטן לפי קטנו.
רבי שמעון אומר:
עשירים רואין אותן כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם,
עניים נפחותין שבהן".

מני?

אי רבי מאיר - מתניתין קתני "הכל לפי המבייש והמתבייש",
ורבי מאיר: כולהו בהדי הדדי גינהו.
ואי רבי יהודה - מתניתין קתני: "המבייש את הסומא ... חייב,
ואילו רבי יהודה אומר: "סומא אין לו בושת".
אלא, לאו רבי שמעון היא?

אפילו תימא רבי יהודה,
כי אמר רבי יהודה: "סומא אין לו בושת",
למשקל מיניה, אכל למיתבא ליה יהבינן ליה.

והא מדקתני סיפא: "המבייש את הישן חייב, וישן שבגיש פטור",
ולא קתני: 'סומא שבגיש פטור',
מכלל דלא שנא הכי, ולא שנא הכי!

אלא מחוורתא - מתניתין רבי שמעון היא.

רס"י

וכלן. עניים ועשירים:
רואין אותן. ואפילו את
העשירים:
כאילו ירדו כו'. ואין שמין את
העני לפי עניותו להקל ולא את
העשיר לפי עשרו שהרי אין
לדמי בשתו סוף אלא כולן שוין
בכך:
כפחותים שבהן. פחותים
שבעניים להקל דכיון דעני הוא
בושתו קלה:
סומא אין לו בושת. לקמן
בשמעתין:
אלא רבי שמעון היא. דאיהו
נמי לאו כי הדדי משוי להו:

פו, א-ב

רש"י

אין לעבדים בושת. במתניתין היא (דף פז.):
נתכוון לבייש את זה כו' פטור.
 מדשמעין ליה לרבי שמעון גבי קטלא באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עט:). נתכוון להרוג את זה והרג את זה פטור הכא נמי לא שנא דטעמא דהתם משום וארב לו הכא נמי כתיב במבושיו:
שיימינן בהו. בכמה יתרצה עבד זה ויעשו לו בושת זה ואותו שומא יתן לבן חורין זה:
כדאמר רב פפא. לקמן (ע"ב):
דמיכלמו ליה ומיכלם.
 כשמזכירין לו בושת ומכלימין אותו בה מצטער:

מאן הנא להא?
 דתנו רבנן:

"נתכוון לבייש את הקטן ובייש את הגדול - נותן לגדול דמי בושתו של קטן. לבייש את העבד ובייש את בן חורין - נותן לבן חורין דמי בושתו של עבד."
 מני?

לא רבי מאיר,
 ולא רבי יהודה,
 ולא רבי שמעון!

קא סלקא דעתך **"קטן"** - קטן בנכסים, **"גדול"** - גדול בנכסים,
 אי רבי מאיר - האמר **"נולהו בהדי הדדי נינהו!"**

ואי רבי יהודה - האמר: **"אין לעבדים בושת!"**

ואי רבי שמעון - האמר: **"נתכוון לבייש את זה ובייש את זה - פטור,"**
 מאי טעמא?

כקטלא,

מה קטלא עד דמתכוון ליה,

דכתיב: **"וארב לו וקם עליו"** (דברים יט, יא) - עד שיתכוון לו,

בושת נמי - עד דמיכוון ליה,

דכתיב: **"ושלחה ידה והחזיקה במבשיו"** (דברים כה, יא) - עד שיתכוון לו!

לעולם רבי יהודה,

וכי קאמר רבי יהודה: **"אין לעבדים בושת"** - למיתבא להו,

אבל למישם, שיימינן בהו.

ואי בעית אימא:

אפילו תימא רבי מאיר,

מי סברת **"גדול"** - גדול בנכסים, **"קטן"** - קטן בנכסים?

לא!

"גדול" - גדול ממש,

"קטן" - קטן ממש.

וקטן בר בושת הוא?

אין,

כדאמר רב פפא:

דמיכלמו ליה ומיכלם.

הכא נמי ^דמיכלמו ליה ומיכלם.

פוב,

רש"י

ערום בר בושת הוא. בתמיה. כיון דאין מקפיד לילך ערום בפני בני אדם מי הוי בר בושת: **בית המרחץ**. בני אדם עומדים ערומים ואין להם בושת:

פו, ב

משנה

המבייש את הערום, המבייש את הסומא, והמבייש את הישן - חייב, וישן שבבייש - פטור.
נפל מן הגג והזיק ובייש: חייב על הנזק, ופטור על הבושת, עד שיהא מתכוין.

גמרא

תנו רבנן: "ביישו ערום - חייב, ואינו דומה ביישו ערום לביישו לבוש. ביישו בבית המרחץ - חייב, ואינו דומה ביישו בבית המרחץ לביישו בשוק".

אמר מר: "ביישו ערום חייב".

"ערום" בר בושת הוא!?

אמר רב פפא: מאי "ערום"? דאתא זיקא פרכיניהו לקמאניה, ואתא הוא דליניהו טפי וביישיה.

"ביישו בבית המרחץ - חייב". בית המרחץ בר בושת הוא!?

אמר רב פפא: שבביישו על גב הנהר.

רפ"י

פו, ב

ביישו ישן. בייש אדם ישן :
 ומת. מתוך שנתו ולא הכיר
 בבשתו שעשה לו זה מהו :
 כיסופא. חפיית פנים :
 זילותא. שמזלזל בו בפני רבים
 ואף על פי שאינו שם על לבו :
 והתניא. בניחותא :

בעי רבי אבא בר ממו:
 ביישו ישן, ומת - מהו?

מאי קמבעיא ליה?

אמר רב זביד:

הכי קמבעיא ליה: משום כיסופא הוא, והא מית ליה ולית ליה כיסופא,
 או דלמא: משום זילותא הוא, והא אזליה?

תא שמע:

"רבי מאיר אומר:

חרש וקטן - יש להו בוששת,

שוטה - אין לו בוששת."

אי אמרת בשלמא "משום זילותא" - היינו דקתני קטן,
 אלא אי אמרת משום כיסופא - קטן בר בוששת הוא!?

אלא מאי - "משום זילותא"?! - אפילו שוטה נמי!

אמרי: שוטה אין לה בוששת גדולה מזו.

מכל מקום נפשוט מינה דמשום זילותא הוא,

דאי משום כיסופא - קטן בר כיסופא הוא!?

כדאמר רב פפא: דמיכלמו ליה ומיכלם, הכא נמי דמיכלמו ליה ומיכלם.

רב פפא אמר:

הכי קמבעיא ליה: משום כיסופא דידיה הוא,

והא מיית ליה, או דלמא משום בוששת משפחה?

תא שמע:

"חרש וקטן - יש לו בוששת,

שוטה - אין לו בוששת."

אי אמרת בשלמא: משום בוששת משפחה, היינו דקתני "קטן".

אלא אי אמרת: משום כיסופא דידיה, קטן בר בוששת הוא!?

אלא מאי? משום בוששת דבני משפחה?

אפילו שוטה נמי!

שוטה אין לה בוששת גדולה מזו.

מכל מקום נפשוט מינה דמשום בוששת משפחה,

דאי משום כיסופא - קטן בר כיסופא הוא!?

אמר רב פפא:

אין, דמיכלמו ליה ומיכלם.

והתניא:

"רבי אומר:

חרש - יש לו בוששת,

שוטה - אין לו בוששת,

קטן - פעמים יש לו, פעמים אין לו."

הא - דמיכלמו ליה ומיכלם,

הא - דמיכלמו ליה ולא מיכלם.

פו, ב - פז, א

רש"י

דלא כרבי יהודה. דאמר סומא אין לו בושת אם בייש חבירו פטור ומתניתין קתני ישן שבייש פטור ובסומא לא תנא הכי הלכך סומא חייב:

בעדים זוממין. כתיב (דברים יט) לא תחוס עינך עליו בבושת נמי כתיב (שם כה) וקצתה את כפה לא תחוס עינך עדים אי אפשר בסומין דבעינן ראייה דאם לא ראה שקטע ידו של חבירו היאך יעיד:

בלא ראות. משמע שהוא רואה במקום אחר וכאן היה בלא ראות:

אתיא רוצח רוצח מחייבי גליות. במיתה כתיב (במדבר לה) לא תקחו כופר לנפש רוצח ובגלות כתיב (שם) לנוס שמה רוצח: **במלקות.** כתיב (דברים כה) אם בן הכות הרשע ובמיתה כתיב (במדבר לה) אשר הוא רשע למות:

"המבייש את הסומא, וְהַמְבִיֵּשׁ אֶת הַיָּשׁוּן - חַיִּיב, וַיִּשׁוּן שְׁבִיִּישׁ - פְּטוּר".

מתניתין דלא כרבי יהודה.

דַּתְנִיָּא:

"רבי יהודה אומר:

סומא - אין לו בושת,

וכן היה רבי יהודה פוטר מחייבי גליות, ומחייבי מלקיות, ומחייבי מיתות בית דין."

מאי טעמא דרבי יהודה?

גַּמַר **"עינך"**²⁵⁶ (דברים כה, יב) **"עינך"**²⁵⁷ (דברים יט, כא) מַעֲדִים זֹמְמִין,

מַה הָתָם - סוּמִין לֹא,

אַף הֵכָא - סוּמִין לֹא.

מַחֲיִיבֵי גְלוּיֹת,

דַּתְנִיָּא:

"בלא ראות" (במדבר לה, כג) - **פָּרַט לְסוּמָא,**

דְּבַרֵי רַבֵּי יְהוּדָה.

רבי מאיר אומר:

לרבות את הסומא."

מאי טעמא דרבי יהודה?

אָמַר לָדֵי:

"ואשר יבא את רעהו בניער לחטב עצים" (דברים יט, ה), וְאֶפִּילוּ סוּמָא,

כִּתְבֵי רַחֲמָנָא **"בלא ראות"** (במדבר לה, כג) לְמַעוֹטֵי.

וְרַבֵּי מֵאִיר?

כִּתְבֵי רַחֲמָנָא: **"בלא ראות"** (במדבר לה, כג) לְמַעוֹטֵי,

וְכִתְבֵי רַחֲמָנָא: **"בבלי דעת"**²⁵⁸ (דברים יט, ד) לְמַעוֹטֵי,

הוּי מִיעוֹט אַחַר מִיעוֹט, וְאִין מִיעוֹט אַחַר מִיעוֹט אֱלָא לְרַבּוֹת.

וְרַבֵּי יְהוּדָה?

הֵהוּא **"בבלי דעת"** - פָּרַט לְמַתְכוּוִּין הוּא דְאַתָּא.

חַיִּיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין,

אַתָּיָא **"רצח"**²⁵⁹ (במדבר לה, טז) **"רצח"**²⁶⁰ (במדבר לה, יא) מַחֲיִיבֵי גְלוּיֹת.

חַיִּיבֵי מְלַקְיֹת,

אַתָּיָא **"רשע"**²⁶¹ (דברים כה, ב) **"רשע"**²⁶² (במדבר לה, לא) מַחֲיִיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין.

²⁵⁶ "לא תחוס עינך".

²⁵⁷ "ולא תחוס עינך".

²⁵⁸ "אשר יכה את רעהו בבלי דעת".

²⁵⁹ "וימות רוצח הוא מות יומת הרוצח".

²⁶⁰ "ונס שמה רוצח".

²⁶¹ "והיה אם בן הכות הרשע".

²⁶² "אשר הוא רשע למות".

רש"י

כל שאינו במכה כו'. וסומא הא
אפיקתיה מדין מיתת בין דין :
כל שישנו במשפט כו'. דהא
אפיקתיה מכלל ושפטו :
רב יוסף. סגי נהור הוה :

תניא אידך:

"רבי יהודה אומר:

סומא אין לו בושת,

וכן היה רבי יהודה פוטר מכל דינים שבתורה".

פזא,

מאי טעמא דרבי יהודה?

אמר קרא: "ושפטו העדה בין המכה ובין גאל הדם על המשפטים האלה" (במדבר לה, כד),
כל שישנו ב"מכה" וב"גואל הדם" - ישנו ב"משפטים",
כל שאינו ב"מכה" וב"גואל הדם" - אינו ב"משפטים".

תניא אידך:

"רבי יהודה אומר:

סומא אין לו בושת,

וכן היה רבי יהודה פוטר מכל מצות האמורות בתורה".

אמר רב שישא בריה דרב אידי:

מאי טעמא דרבי יהודה?

אמר קרא: "ואלה המצות החקים והמשפטים" (דברים ו, א),

כל שישנו במשפטים - ישנו במצות וחקים,

וכל שאינו במשפטים - אינו במצות וחקים.

אמר רב יוסף:

מריש הוה אמינא: מאן דאמר: הלכה פרבי יהודה,

דאמר: סומא פטור מן המצות,

קא עבדינא יומא טבא לרבנן

מאי טעמא? דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות.

והשתא דשמעית להא דרבי חנינא,

דאמר רבי חנינא:

גדול המצווה ועושה ממני שאינו מצווה ועושה,

מאן דאמר לי: אין הלכה פרבי יהודה, עבדינא יומא טבא לרבנן,

מאי טעמא? דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי.

פז, א - פח, א

ר"י

מתני'

ושור אינו משלם אלא נזק.
 כדאמר בפ"ב (דף כו.) איש
 בעמיתו ולא שור בעמיתו:
ופטור מדמי ולדות. כדאמר
 בשור שנגח את הפרה (לעיל דף
 מב.) אנשים ולא שוורים:
מכה אביו ואמו. אין חייב עד
 שיעשה בהן חבורה באלו הן
 הנחנקין (סנהדרין דף פה.):
עבד ואשה שחבלו באחרים
פטורים. שאין להם מה לשלם:
נתגרשה האשה ונשתחרר
העבד. וקנו נכסים:
חייבין לשלם. שהרי מתחלה הן
 חייבין אלא שאין להם מה
 לשלם שנכסי מלוג של אשה
 משועבדים לבעל לפירות
 ולירושה:

גמ'

בבת קטנה של אחרים חבלה
למי. גדולה ודאי דידה הויא:
[שבח נעורים לאב.] דכתיב
 בנעוריה בית אביה כל שבח
 נעורים לאביה אפי' כסף
 קדושין שלו:
דאי בעי מסר לה אביה למוכה
שחין. דכתיב (דברים כב) את
 בתי נתתי לאיש הזה אלמא
 בידו לתתה למי שירצה הלכך
 כסף קדושין נמי לאביה:
לא מצוי חביל בה. דאין אדם
 רשאי לחבול בבתו דהא
 ישראלית היא ועבר על לא
 יוסיף פן יוסיף (דברים כה):
מן השבת בזמן שהעבד שלו.
 ולא בעבד דאחר דנותן שבתו
 לרבו קתני מיהת דעבד עברי
 שלו פטור הואיל ומעשה ידיו
 שלו וה"ל כיון דבתו מעשה ידיה
 שלו לשקול שבת דידה וקשה
 לרב דאמר לא זיכתה תורה לאב
 אלא שבח נעורים בלבד דודאי
 אפי' חבלות זיכתה לו:
מודה רב בשבת. דיהבינן ליה
 לאב:
בבנו. לא זכי ליה רחמנא מידי
 אבל בבתו קטנה זכי ליה:

משנה

זה חומר באדם מבשור,
 שהאדם - משלם נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת, ומשלם דמי ולדות,
 ושור - אינו משלם אלא נזק, ופטור מדמי ולדות.

המכה את אביו ואת אמו, ולא עשה בהן חבורה,
 וחובל בחבירו ביום הנפודים,
 חייב בכולו.

החובל בעבד עברי - חייב בכולו, חוץ מן השבת בזמן שהוא שלו.
 החובל בעבד ננעני של אחרים - חייב בכולו.
רבי יהודה אומר:
 אין לעבדים בושת.

חרש שוטה וקטן - פגיעתו רעה,
 החובל בהן - חייב,

והם שחבלו באחרים - פטורין.
 העבד והאשה - פגיעתו רעה,
 החובל בהם - חייב,

והם שחבלו באחרים - פטורין,
 אבל משלמין לאחר זמן,
 נתגרשה האשה, נשתחרר העבד - חייבין לשלם.

המכה אביו ואמו ועשה בהן חבורה,
 והחובל בחבירו בשבת,
 פטור מכולו, מפני שהוא נדון בנפשו.

והחובל בעבד ננעני שלו - פטור מכולו.

גמרא

בעא מינייה רבי אלעזר מרב:
 החובל בבת קטנה של אחרים - חבלה למי?

מי אמרין: כיון דאקני ליה רחמנא שבח נעורים לאב, חבלה נמי דאבוה הוי,
 מאי טעמא? דהא אפחתה מכספה,
 או דילמא שבח נעורים הוא דאקני ליה רחמנא, דאי בעי לממסר לה למופה שחין מצי מסר,
 אבל חבלה, כיון דאי בעי מתחבל בה, לא מצי חביל, לא קנייה ליה רחמנא?

פז,

אמר ליה:
 לא זכתה התורה לאב אלא שבח נעורים בלבד.

איתיביה:

"החובל בעבד עברי - חייב בכולו,
 חוץ מן השבת בזמן שהוא שלו!"

אמר אביי:

מודה רב בשבת דמעשה ידיה עד שעת בגרות דאבוה הוי.

איתיביה:

"החובל בבנו גדול - יתן לו מיד,
 בבנו קטן - יעשה לו סגולה.
 החובל בבתו קטנה - פטור,

ולא עוד אלא: אחרים שחבלו בה - חייבין ליתן לאביה!"

הכי נמי בשבת.

ו"בבנו גדול יתן לו מיד"!!

ורמינהו:

"החובל בבניו ובבנותיו של אחרים,

גדולים - יתן להם מיד,

קטנים - יעשה להם סגולה.

בבניו ובבנותיו שלו - פטור!"

אמרי:

לא קשיא!

כאן - כשסמוכים על שלחנו,

כאן - כשאין סמוכין על שלחנו.

במאי אוקימתא לקמייתא?

"בשאין סמוכין על שלחנו".

אי הכי, אימא סיפא:

"החובל בבתו הקטנה פטור, ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה".

לדידה בעי למיתב לה, דבעיא מזוני!

ואפילו למאן דאמר: כול הרב לומר לעבד: "עשה עמי ואיני זנך",

הני מילי בעבד פגעני,

דאמר ליה: עביד עבידתא כולי יומא ולאורתא זיל סחר ואכול,

אבל עבד עברי, דכתיב: "כי טוב לו עמך" (דברים טו, טז) - עמך במאכל, עמך במשתה - לא!

כל שכן בתו!

כדאמר רבא בריה דרב עולא:

לא נצרכה אלא להעדפה.

הכא נמי לא נצרכה אלא להעדפה.

במאי אוקימתא לבתרייתא: "בסמוכין על שלחנו",

"גדולים יתן להם מיד, קטנים יעשה להם סגולה", אמאי?

לאביהם בעי למיתבי!

אמרי:

כי קא קפיד - במידי דקא חסר,

במידי דאתא מעלמא - לא קפיד.

והא מציאה דמעלמא קאתי להו - וקא קפיד!

אמרי:

רווחא דקאתי להו מעלמא, ולית להו צערא דגופייהו בגוה - קפיד

אבל חבלה דאית להו צערא דגופייהו, ומעלמא קאתי להו - לא קפיד.

והא התם: דאית לה צערא דגופא ומעלמא קאתי לה, וקא קפיד!

דקתני: "ולא עוד אלא אחרים שחבלו בה חייבין ליתן לאביה"!

רס"י

אפי' למ"ד יכול הרב כו'.

פלוגתא במסכת גיטין בפרק

שני:

סחר. סבב ואכול חזור על

הפתחים. ל"א סחר סבב לפתחי

העיר:

להעדפה. המותר על מזונותיה:

דרבא בריה דרב עולא. בפי נערה

שנתפתתה (דף מג.).

לאבוה בעי למיתבא ליה. דמאי

שנא כי חבל בהו איהו דמפטר

משבת משום דסמוכין על

שולחנו כי חבלי בהו אחריני נמי

ליתבו ליה:

במידי דחסר ביה. ממונא כגון

היכא דחבל בהו איהו דנימא

ליה אגן זיל שלים:

והרי מציאה. דתנן בשנים

אוהזין (ב"מ דף יב:) מציאת בנו

ובתו הקטנים הרי אלו שלו

ואוקימנא התם גדול וסמוך על

שולחנו זהו קטן:

רש"י

דאפחתיה מכספיה. והרי בידו
למוכרה:

אמר:

התם דגברא קפדנא הוא,
דהא אין סמוכין על שלחנו,
אפילו במידי דאתי להו מעלמא - קפיד.
הכא, דלאו גברא קפדנא הוא,
דהא סמוכין על שלחנו,
כי קא קפיד - במידי דקא חסר ליה,
במידי דאתי להו מעלמא - לא קפיד.

מאי "סגולה"?

רב חסדא אמר:
ספר תורה.

רבה בר רב הונא אמר:
דיקלא דאכיל מיניה תמרי.

וכן אמר ריש לקיש:
לא זפתה תורה לאב, אלא שבח ועורים בלבד.

ורבי יוחנן אמר:
אפילו פציעה.

"פציעה" סלקא דעתך?!
פח, אפילו רבי אלעזר לא קמיבעיא ליה אלא חבלה, אדאפחתה מכספה,
אבל פציעה דלא אפחתה מכספה לא קמיבעיא ליה!

אמר רבי יוסי בר חנינא:
שפצעה בפניה, ואפחתה מכספה.

כח, א

רפ"י

יצא עבד שאין לו אחוה. עם ישראל שאין בא בקהל: במצות. כל מצוה שאשה חייבת בה עבד חייב בה דגמר לה לה מאשה: זוממי עבד. עדים שחייבוהו מיתת בית דין ונמצאו זוממין לא יהרוגו אלמה קים לן דעבד כישראל לענין מיתת ב"ד דתנן במסכת מכות (דף ח:.) וישראל לוקה [וגולה] על ידי עבד: תיקשי לך גר. שלידתו והורתו בקדושה אפילו לרבי יהודה יש לו אחוה ופסול למלכות ואפילו לשוטר בעלמא אא"כ אמו מישראל בפרק החולץ ביבמות (דף מה:.) עדות לא מצית אמרת. דאי לא נפקא לן פסולא מאחיך תיתי מק"ו: פסולה לעדות. דכתיב גבי עדים זוממין ועמדו שני האנשים ותניא בשבועות (דף ל.) בעדים זוממין הכתוב מדבר דמשמע אנשים ולא נשים קטן נמי מהכא נפקא לן דכתיב אנשים ולא קטנים ועוד דעדות שאי אתה יכול להזימה היא דלאו בר עונשין הוא:

"החובל בעבד בנעני של אחרים חייב [בבבולן]. רבי יהודה אומר: אין לעבדים בושת]".

מאי טעמא דרבי יהודה?

אמר קרא: "פי ינצו אנשים יחדו איש ואחיו" (דברים כה, יא) - במי שיש לו אחוה, יצא עבד שאין לו אחוה.

ורבנו?

אחיו הוא במצות.

אלא מעתה, לרבי יהודה, זוממי עבד לא יהרוגו! דכתיב: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו" (דברים יט, ט).

אמר רבא אמר רב ששת:

אמר קרא: "ובערת הרע מקרבך" (דברים יט, ט), מקל מקום.

אלא מעתה, לרבנו, עבד יהא כשר למלכות?²⁶³

אמרי:

ולטעמיה,

תיקשי לך גר לדברי הכל!

אלא,

אמר קרא: "מקרב אחיך" (דברים יז, טו) - ממובחר שבאחיך.

אלא מעתה, לרבנו, יהא עבד כשר לעדות!

דכתיב: "והנה עד שקר העיד שקר ענה באחיו" (דברים יט, יח).

אמר עולא:

עדות לא מצית אמרת,

אתיא עדות בקל וחומר מאשה:

ומה אשה שהיא ראויה לבא בקהל, פסולה לעדות, עבד שאינו ראוי לבא בקהל, אינו דין שפסול לעדות!

מה לאשה שכן אינה ראויה למילה,

תאמר בעבד שהיא ראוי למילה!

קטן יוכיח,

ששנו במילה ופסול לעדות.

מה לקטן שאינו במצות,

תאמר בעבד שהיא במצות!

אשה תוכיח,

ששנה במצות ופסולה לעדות.

²⁶³ "מקרב אחיך תשים עליך מלך" (דברים יז, טו)

ר"י

אינו בכל המצות. אלא במקצת דהא אשה מחוייבת בלאוין ועונשין וקטן ישנו במילה: **שאינו איש.** ולא קרינא בהו שני אנשים:

מגזלן. דראוי לבא בקהל ופסול לעדות דכתיב (שמות כג) אל תשת ירך וגוי כלומר אל תשת רשע דחמס עד:

מגזלן אחד מהנך. והצד השוה שבהן שאינם זהירים בכל המצות זה מפני רשעו וזה מפני שלא נצטוה. חייס בניס יחס בניס. לא יומתו אבות על בניס. לא יומת שום אדם על פי מי שאין בנו מיוחס ונקרא על שם אביו והיינו עבד:

דאי ס"ד. כוליה קרא לכדאמר בסנהדרין (דף כז): אתא לפסול קרובים:

לכתוב על בניהם. מדשני למכתב בניס סתמא ש"מ תרתי:

גר אין לו חייס דכתיב וזרמת סוסים זרמתם. ואע"ג דכתיב בלאדן בן בלאדן ה"מ בגיותן אבל נתגיררו הבנים לא נתיחסו אחר אביהם בפרק הבא על יבמתו (יבמות דף טב.):

יש לו חייס למטה. בנו נקרא על שמו:

דאי ס"ד גר נמי פסול. דדרשינן על אבות על בניס שאין להם חייס אבות למה לי לאשתנויי בתרווייהו לכתוב ברישיה על בניהם לפסול קרובים ובסיפיה לישתני ולכתוב סתמא על אבות ושמינן תרתי מדלא כתיב על אבותיהם:

אלא מדכתב רחמנא על בניס. למפסל לעבד שמע מינה גר כשר דתו ליכא קל וחומר:

והזר הדין.

לא ראי זה כראי זה,

ולא ראי זה כראי זה,

הצד השוה שבהן - שכן אינו בכל המצות ופסולין להעיד, אף אני אביא את העבד שאינו בכל המצות ופסול להעיד.

מה להצד השוה שבהם שכן אינו איש, תאמר בעבד שהוא איש!

אלא:

תיתי מגזלן.

מה לגזלן שכן מעשיו גרמו לו, תאמר בעבד שאין מעשיו גרמו לו!

אלא:

תיתי מגזלן ומחד מהנך.

מר בריה דרבינא אמר:

אמר קרא: **"לא יומתו אבות על בניס"** (דברים כד, טז) - לא יומתו על פי אבות שאין להם חייס בניס. דאי סלקא דעתך כדאמרין: **"לא יומתו אבות על בניס"** - בעדות בניס, לכתוב רחמנא 'לא יומתו אבות על בניס', מאי **"בניס"**? שמע מינה דלא יומתו על פי אבות שאין להם חייס בניס.

אלא מעתה, **"ובניס לא יומתו על אבות"** (דברים כד, טז), הכי נמי: לא יומתו על פי בניס שאין להם חייס אבות!? אלא גר הכי נמי דפסול לעדות?!

אמרי:

הכי השתא!?

גר, נהי דאין לו חייס למעלה, למטה יש לו חייס, לאפוקי עבד דאין לו חייס, לא למעלה ולא למטה.

דאי סלקא דעתך: גר פסול לעדות, לכתוב רחמנא 'לא יומתו אבות על בניס' לכדאמרין: לא יומתו בעדות בניס, ונכתוב רחמנא **"ובניס לא יומתו על אבות"**, דשמעת מינה תרי:

חדא - לא יומתו בניס בעדות אבות,

ואידך - לא יומתו על פי בניס שאין להם חייס אבות.

ועבד נפקא ליה בקל וחומר מגר:

ומה גר דלמעלה הוא דאין לו חייס, אבל למטה יש לו חייס - פסול לעדות, עבד שאין לו חייס לא למעלה ולא למטה - אינו דין שיהא פסול לעדות?

אלא מדכתב רחמנא **"לא יומתו אבות על בניס"**,

דמשמע: לא יומתו על פי אבות שאין לו חייס בניס,

שמע מינה: עבד שאין לו חייס לא למעלה ולא למטה - הוא דפסול לעדות, אבל גר כיון דיש לו חייס למטה - כשר לעדות.

וכי תימא: לכתוב רחמנא 'ובניס לא יומתו על אבותיהם',

למה לי דכתב רחמנא **"ובניס לא יומתו על אבות"**, דמשמע: לא יומתו על פי בניס שאין להם חייס אבות?

אידי דכתב **"לא יומתו אבות על בניס"**, כתב נמי: **"ובניס לא יומתו על אבות"**.

כח, א - כט, א

רפ"י

"חרש שוטה וקטן - פגיעתו רעה".

כתבתניהו לנכסי מלוג. לאחר שנישאת לרבי אבא: **בתר דשכיבא.** אזל רב שמואל כו': **הבעל מוציא.** שהבעל יורש את אשתו והוא היה לוקח ראשון: **לאחר מותו.** מהיום ולאחר מותו שהגוף קנוי לבן מהיום אלא שהאב אוכל הפירות עד יום מותו: **מכורין עד שימות.** לוקח אוכל פירות עד שימות האב וכשימות האב הולך הבן ומוציא מיד הלקוחות: **דלא מת הבן בחיי האב דאתו ליד הבן.** דמה מכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידו: **קנין פירות.** שהיו קנוין לאב לפירות:

אימיה דרב שמואל בר אבא מהגרוניא הות נסיבא ליה לרבי אבא, כתבתניהו לנכסי לרב שמואל בר אבא ברה. **פח, ב** בתר דשכיבא אזל רב שמואל בר אבא קמיה דרבי ירמיה בר אבא, אוקמיה בנכסי.

אזל רבי אבא אמרה למילתא קמיה דרב הושעיא, אזל רב הושעיא אמרה קמיה דרב יהודה. **אמר ליה:** הכי אמר שמואל: **האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה הבעל מוציא מיד הלוקוחות.**

אמרוה קמיה דרבי ירמיה בר אבא, **אמר להו:** אנא מתניתא ידענא, דתנן:

"הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו, הבן אינו יכול למכור, מפני שהן ברשות האב, והאב אינו יכול למכור, מפני שהן כתובין לבן. **מכר האב - מכורים עד שימות.** **מכר הבן - אין לו ללוקח, עד שימות האב.**" **כי מייית אב מיהא אית ליה ללוקח,** ואף על גב דמת הבן בחיי אב, דלא אתו לידי הבן.

כרבי שמעון בן לקיש, דאמר:

לא שנא מת הבן בחיי האב דלא אתו לידיה דבן, לא שנא מת האב בחיי הבן, דאתו לידיה דבן, קנה לוקח.

דאמר:

מכר הבן בחיי האב, ומת הבן בחיי האב, רבי יוחנן אמר:

לא קנה לוקח.

ריש לקיש אמר:

קנה לוקח.

"רבי יוחנן אמר: לא קנה לוקח"

אמר לך:

כי קתני מתניתין: "מכר הבן לא קנה לוקח עד שימות האב", וכי מייית האב אית ליה ללוקח, דלא מת הבן בחיי האב, דאתו לידי הבן. אכל מת הבן בחיי האב, דלא אתו לידיה דבן, כי מייית אב נמי לית ליה ללוקח. אלמא קא סבר: קנין פירות כקנין הגוף דמי, וכי זבין לאו דידיה זבין.

"רבי שמעון בן לקיש אומר: קנה לוקח".

כי קתני מתניתין: "מכר הבן אין ללוקח עד שימות האב", כי מייית אב מיהת אית ליה ללוקח, לא שנא לא מת הבן בחיי האב, דאתו לידיה דבן, ולא שנא מת הבן בחיי האב דלא אתו לידיה דבן - קנה לוקח,

רש"י

כריש לקיש סבירא לן. דפסקינן הלכתא כריש לקיש בתלת חדא הא והחולץ למעוברת ומתנה באמצע בפרק החולץ (יבמות דף לו.):

אלא לאו שמע מינה [כו'] לאו כקנין הגוף דמי. הני נכסי מלוג הקניין בחייה לבעל לפירות לאו כקנין הגוף דמי ומתנתה מתנה ואע"ג דמתה בחייו:

הכותב נכסיו לאביו. לאחר מותו ומכר האב בחיי הבן ומת האב בחיי הבן ואמר לן ריש לקיש דקנה לוקח שמעינן מינה משום דקנין פירות שהן קניין לבן לאו כקנין הגוף דמי אבל השתא דלמא היינו טעמא דקנה לוקח אע"ג דלא אתי לידי דבן משום דראוי ליורשו הוא ואע"ג דבעלמא כקנין הגוף דמי הכא גופא ודאי אקני אב לבן בחייו למוכרן כשירצה דאי משום לאחר מיתה בלאו הכי הוה ירית ליה אבל רב שמואל בר אבא לא היה ראוי לירש את אמו אלא רבי אבא בעלה היה ראוי ליורשה:

אבא לא ירית ברא. ואי הוה תני נמי איפכא הוה אמרת נמי טעמא משום דראוי ליורשו הוא:

אלא. על כרחך ברא דכתב נכסי לאבוב בני אית ליה והאי דכתב נכסי לאבוב לאברוחינהו מבני קאתי דכי מיית לא ירתו ליה בני אלא אבוב וכי הוה תני איפכא הוה אמרת התם דקני לוקח שלקחו מן האב הוה טעמא משום דקנין פירות שיש לו לבן לאו כקנין הגוף הוא וכי זבין אב דידיה קזבין:

הכא נמי. הכותב נכסיו לבנו ודאי בני אחריני אית ליה ולאברוחינהו מאחיו משאר בניו של אב הוא דכתב ליה ומדאמרינן קנה לוקח שמע מינה קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי:

באושא התקינו. דאע"ג דבעלמא לאו כקנין הגוף דמי בעל בנכסי אשתו אלמנה רבנן לשעבודיה משום איבה והוי כלוקח ראשון:

והרי היא תחתיו. דאי ודאי נתגרשה ע"י עדים אחרים כי משתכחי הנך עדים זוממין הוו משלמין לה כל כתובתה דהא בעו לאפסודי כולה מינה דקאמרי נתן לה אבל השתא שמא אינה עתידה ליטול כתובתה לעולם שמא תמות ויירשנה בעלה ונמצא שלא היו מפסידין אותה כלום לפיכך אין אומרים ישלמו לה כתובתה אלא אומדים כמה אדם רוצה ליתן לה מיד בכתובתה על הספק שאם נתארמלה או נתגרשה יטלנה הוא ואם תמות יירשנה בעלה והוא יפסיד מה שנתן ודמים הללו יתנו לה העדים דטובת הנאה זו מפסידין אותה מיד שאם תבא למוכרה בטובת הנאה זו לא תוכל טובת הנאה כלומר דבר מועט:

אלמא קסבר:

קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, וכי קא זבין דידיה קא זבין.

ואנן השתא,

בין רבי ירמיה בר אבא ובין רב יהודה, כרבי שמעון בן לקיש סבירא להו.

וקאמר רבי ירמיה בר אבא:

אי סלקא דעתך קנין פירות כקנין הגוף דמי,

כי מיית אב, ומיית הבן בחיי האב, אמאי אית ליה ללוקח? כי קא זבין האי, לאו דידיה קא זבין? אלא לאו שמע מינה:

קנין פירות - לאו כקנין הגוף דמי.

אהדרוה לקמיה דרב יהודה.

אמר להו:

הכי אמר שמואל: זו אינה דומה למשנתנו.

מאי טעמא?

אמר רב יוסף:

בשלקא אי תני איפכא: 'הכותב נכסיו לאביו',

איכא למפשט מינה: דקנין פירות - לאו כקנין הגוף דמי.

אלא השתא דקתני "הכותב נכסיו לבנו..." - משום דראוי ליורשו הוא.

אמר ליה אבבי:

אטו ברא ירית אבא, אבא לא ירית ברא?!

אלא, לאברוחינהו לנכסי מבריה קא אתי.

הכא נמי לאברוחינהו לנכסי מאחיה אתי.

אלא, מאי "אינה דומה למשנתנו"?

משום תקנת אושא.

דאמר רבי יוסי בר חנינא:

באושא התקינו, האשה שמכרה בנכסי מלוג בחיי בעלה ומתה, הבעל מוציא מיד הלוקוחות.

אמר רב אידי בר אבין,

אף אנן נמי תנינא:

"מעידים אנו באיש פלוני שגירש את אשתו ונתן כתובתה,

פט, א

והרי היא תחתיו ומשמשתו,

ונמצאו זוממין,

אין אומרים: ישלמו כל כתובתה,

אלא טובת הנאת כתובתה.

איזהו טובת הנאת כתובתה?

אומדין כמה אדם רוצה ליתן, בכתובה של זו,

שאם נתארמלה, או נתגרשה, ואם מתה יירשנה בעלה."

ואי סלקא דעתך ליתא לתקנת אושא,

אמאי יירשנה בעלה?

תזבין כתובתה לגמרי!

אמר אבבי:

אם אמרו בנכסי מלוג, יאמרו בנכסי צאן ברזל?!

רס"י

אם אמרו בנכסי מלוג. שתוכל למוכרו ואין הבעל מוציא מיד הלקוחות שהרי אם פחתו פחתו לה ואם הותירו הותירו לה:

יאמרו בנכסי צאן ברזל. בכתובתה דהיינו נדוניא שהכניסה לו בשומא מבית אביה וכותבין אותה בכתובתה ומקבל עליו חתן אחריות ואם פחתו פחתו לו ואם הותירו הותירו לו כדאמרינן [ביבמות באלמנה לכהן גדול (דף סו.)] נכסי צאן ברזל נכסים העומדים באחריות המקבל לשלם כעין ברזל זה שהוא קשה להיות פחת והתם ודאי לא מצי מזבנה:

טובת הנאה. אשה המוכרת כתובתה לאחרים בטובת הנאה והדמים שלה הן ואין לבעל בהן כלום:

רווח ביתא. אפילו אם הבעל נוטלן נוח לאשה למוכרה בחייה כדי שתהא פרנסתה מצויה בביתה בריוח:

ואין הבעל אוכל פירות. לא אמרינן יקח בהן קרקע והוא אוכל פירות:

אמר אביי:

טובת הנאה, הואיל ואתא לידן, נימא בה מילתא:

טובת הנאה לאשה הוּיָא.

דאי סלקא דעתך לבעל הוּיָא, לימרו לה עדים: מאי אפסדינדך? אי הות מזבנת לה לטובת הנאה, בעל הוה שקיל מינדך!

אמר רב שלמן:

משום דאיכא רווח ביתא.

אמר רבא:

הלכתא:

טובת הנאה - לאשה,

ואין הבעל אוכל פירות.

מאי טעמא?

פירא - תקינו ליה רבנן.

פירא דפירא - לא תקינו ליה רבנן.

פט, א-ב

רפ"י

ומילי לא משתעבדי. לניזק:
 וחזר המוכר ומחל לו מחול.
 הלכך אי אמרינן לה תזבן
 מפסדינן ליה ללוקח דהיא
 הדרה ומחלה לכתובתה לבעל
 הואיל ועל כרחה היא מוכרתה:
 ה"ג. דהשתא נמי לא מידי קא
 יחבה ליה:

כי אתא רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע מבי רב,
 אָמְרִי: תְּנִינָא לְתַקְנַת אוֹשָׁא:
"הַעֲבֹד וְהָאִשָּׁה פְּגִיעָתוֹן רָעָה,
הַחֹבֵל בָּהֶן - חַיִּיב,
וְהֵם שְׁחֻבְלוּ בְּאַחֲרֵים - פְּטוּרִין."
 וְאִי סְלָקָא דְעַתְדָּה: לִיתָא לְתַקְנַת אוֹשָׁא, תְּזַבֵּין נְכֶסֶי מְלוֹג וְתַתֵּן לִיה!

וְלִטְעָמִיד, נְהִי נְמִי דְאִיתִיה לְתַקְנַת אוֹשָׁא, וְלֹא מְצִי מְזַבְּנָה לְגַמְרִי, תְּזַבֵּין לְנְכֶסֶי מְלוֹג בְּטוֹבַת הַנָּאָה,
 וְתַתֵּן לִיה!
 אֲלֹא דְלִית לָהּ, הֲכִי נְמִי דְלִית לָהּ.

וְתַזְבִּין כְּתוּבְתָהּ בְּטוֹבַת הַנָּאָה, וְתַתֵּן לִיה?

הָא מְנִי?
 רַבִּי מְאִיר הִיא,
 דְאָמַר: אֲסוּר לּוֹ לְאָדָם שְׂיִשְׁהָא אֶת אִשְׁתּוֹ אֶפִּילוּ שְׁעָה אַחַת בְּלֹא כְּתוּבָהּ.

וְטַעָמָא מַאי?
 כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קָלָה בְּעֵינָיו לְהוֹצִיאָהּ
 הֲכֹא לֹא מְגַרֵּשׁ לָהּ, דְאִי מְגַרֵּשׁ לָהּ, אֲתוּ הִנֵּה דְזַבְּנִי גְבוּ לָהּ לְכְתוּבְתָהּ מִיָּנִיה!

אֲלֹא, טוֹבַת הַנָּאָה מִלִּי נִינְהוּ,
 וּמִלִּי לֹא מוֹשְׁתַּעְבְּדִי.

אֲלֵמָה לֹא?
 מִלִּי דְמְזַדְּבְנִי בְּדִינִי נִינְהוּ!

אֲלֹא, מִשּׁוּם דְשִׁמוּאֵל,
 דְאָמַר שְׁמוּאֵל:
 הַמּוֹכֵר שְׂטֵר חוֹב לְחַבְרֹו, וְחֹזֵר וּמְחָלוּ - מְחוּל.
 וְאֶפִּילוּ יוֹרֵשׁ מוֹחֵל.

אָמְרִי:
 זְבוּנִי זָבִין וְתַתֵּן לִיה, וְאִי מְחָלָה לִיה לְגַבִּי בְּעַל תְּמַחְלָה!

אָמְרִי:
 כֹּל לְגַבִּי בְּעַל - וְדֹאִי מְחָלָה לִיה,
 וְאֶפְסְדִינִיה לְהֵהוּא זְבוּנָא בְּיָדַיִם לֹא אֶפְסְדִינְהוּ.

וְכִי תִימָא:
 זְבוּנָא נִיחָלִיה לְהֵהוּא דְחַבְלָה בֵּיה בְּטוֹבַת הַנָּאָה,
 דְאִי מְחָלָה לְגַבִּי בְּעַל - לֹא קָא מְפָסִיד,
 דְהִשְׁתָּא נְמִי לֹא מִיֵּדִי קָא יְהַבָּה לִיה!

סוּף סוּף כֹּל לְגַבִּי בְּעַל - וְדֹאִי מְחָלָה,
 וְאֶטְרוּחִי בִּי דִינָא בְּכַדִּי לֹא מִטְרַחִינוּ.

אֲלֹא הָא דְתַנִּיא:
"זְכוּ הִיא שְׁחֻבְלָה בְּבַעֲלָה - לֹא הִפְסִידָה כְּתוּבְתָהּ,"
 אֲמַאי? תְּזַבְּנִינָה נִיחָלִיה לְכְתוּבְתָהּ לְבַעֲלָה בְּטוֹבַת הַנָּאָה בְּהָא חַבְלָה,

פט,ב

רפ"י

אי דנפישא כתובתה מכתובה
 דאורייתא שכתב לכתולה יותר

דאי מחלה לגבי בעל ליכא פסידא!

הא ודאי רבי מאיר היא,
דאמר: "אסור לאדם שישקה את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה".

וטעמא מאי?
כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה,
הכא מגרש לה וגבי ליה בחבליה מינה,
אי הכי, השתא נמי מגרש לה וגבי ליה בחבליה מינה!

כגון דנפיש כתובתה,
דמשום ההוא פורתא לא מפסיד טובא.

ואי דנפישא כתובתה מכתובה דאורייתא,
נוקמא אכתובה דאורייתא,
ואידך תזבנה ניהליה בחבליה!

כגון דלא נפישא כתובתה מכתובה דאורייתא,
דהוי חבליה ארבעה זוזי,
דמשום ארבעה זוזי לא מפסיד עשרים וחמשה.

אלא, הא דתניא:
"נשם שלא תמכור והיא תחתיו,
כך לא תפסיד והיא תחתיו",
והא זימנין משכח לה דמפסדא,
והיכי דמי?
כגון דנפישא כתובתה מכתובה דאורייתא!

אמר רבא:
סיפא אתאן לכתובת בגין דכרין,
והכי קתני:
נשם שהמוכרת כתובה לאחרים לא הפסידה כתובת בגין דכרין,

מאי טעמא?
זוזי הוא דאנסוה,
כך מוכרת כתובה לבעלה לא הפסידה כתובת בגין דכרין,
מאי טעמא?
זוזי הוא דאנסוה.

כט, ב - צ, א

רפ"י

בשן ועין לאשה. הפילה היא את שינו וסימאה את עינו: **אבל לא לאיש.** סימא בעלה את עין העבד או הפיל את שינו לא יצא לחירות לפי שאין גופו קנוי לו: **סברוה.** בעלמא תרוייהו הני תנאי סבירא להו קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי והכא היינו טעמא דמאן דאמר לא לאיש ולא לאשה דאית ליה תקנת אושא הלכך משום איש לא נפקי דלא קני להם לגופייהו ממש משום אשה נמי לא נפקי דאלים שעבודיה למהוי כקנין הגוף: **קודם תקנה.** הוי שעבודיה קיל כשאר קנין פירות דקים לן דלאו כקנין הגוף דמי: **הקדש.** עשה שורו אפותיקי לבעל חובו וחזר לזה והקדישו קדושת הגוף למוזבח הפקיע שיעבודיה דמלוה ומותר למוזבח ואין בו משום גזל ששבח הקדש מפקיעו הואיל ולא היה קנוי לו ממש אלא עומד לגבות הימנו ודוקא קדושת הגוף אבל קדושת דמים לא אלימי לאפקועי שיעבוד מלוה דתנן מוסיף מלוה עוד דינר ופודה את הנכסים האלו על מנת לשלם לאשה את כתובתה כו' במסכת ערכין (דף כג:) ותכריכי המת כקדושת הגוף דמי ומפקעי ונאסרין בהנאה: **חמץ.** נכרי שהלוה את ישראל על חמצו ולא הרהינו אצלו דמחוסר גוביינא שהיה עומד החמץ בביתו של ישראל ואין לנכרי עליו אלא שיעבוד כשבא עת ביעורו מפקיע איסור החמץ את שיעבוד הנכרי וחיוב ישראל לבערו והא דתנן בפסחים (דף ל:) נכרי שהלוה לישראל על חמצו מותר בהנאה לאחר הפסח מוקי לה רבא התם בשהרהינו אצלו שנתנו במשכון ביד נכרי דלא מחוסר גוביינא ולא שיעבוד אלא קנייה ממש: **שחרור.** עשה עבדו אפותיקי ושחררו הלוח משוחרר וגובה זה חובו ממקום אחר: **לית להו תקנתא דאושא.** ושיעבודיה דבעל כשאר קנין פירות דעלמא הוא ובקנין פירות דעלמא פליגי: **המוכר עבדו.** עבד כנעני לאחר: **ופסק.** המוכר עם הלוקח ע"מ שישמשנו עוד שלשים יום: **ראשון ישנו בדין יום או יומים.** אם הכהו בתוך שלשים יום הללו ולא מת תחת ידו אלא עמד יום או יומים חי אינו נהרג דכתיב (שמות כא) אך אם יום או יומים וגוי אבל שני אם הכהו בתוך שלשים יום הללו שהיה בבית ראשון אינו בדין יום או יומים ונהרג עליו אפי' מת מחולי זה לסוף שלש שנים דקנין פירות שהוא קנין לראשון כקנין הגוף דמי ולא דשני הוא:

לימא תקנת אושא תנאי היא.

דתני חדא:

"עבדי מלוג יוצאין בשן ועין לאשה, אבל לא לאיש".

ותנאי אידך:

"לא לאיש ולא לאשה".

סברוה:

דכולי עלמא קנין פירות - לאו כקנין הגוף דמי.

מאי לאו בהא קא מיפלגי:

דמאן דאמר **"לאשה"** - לית ליה תקנת אושא,

ומאן דאמר **"לא לאיש ולא לאשה"** - אית ליה תקנת אושא.

לא,

דכולי עלמא אית להו תקנת אושא,

אלא כאן - קודם תקנה,

כאן - לאחר תקנה.

ואי בעית אימא:

אידי ואידי לאחר תקנה, ואית להו תקנת אושא,

אלא,

למאן דאמר: **"לאשה ולא לאיש"** מאי טעמא? כדרבא,

דאמר רבא:

הקדש, חמץ ושחרור - מפקיעין מידי שיעבוד.

צא,

לימא דרבא תנאי היא?

לא,

דכולי עלמא אית להו דרבא,

והכא אלמוה רבנו לשיעבודא דבעל.

ואיבעית אימא:

דכולי עלמא לית להו להני תנאי תקנת אושא,

והכא בקנין פירות כקנין הגוף דמי קמיפלגי.

ובפלוגתא דהני תנאי,

דתנאי:

"המוכר עבדו לאחר, ופסק עמו על מנת שישמשנו שלשים יום.

רבי מאיר אומר:

ראשון ישנו בדין יום או יומים" (שמות כא, כא) - מפני שהוא תחתיו.

קסבר: קנין פירות כקנין הגוף דמי.

רבי יהודה אומר:

שני, ישנו בדין יום או יומים" (שמות כא, כא) - מפני שהוא בספו.

קסבר: קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי.

רבי יוסי אומר:

שניהם ישנו בדין יום או יומים" (שמות כא, כא) -

זה מפני שהוא תחתיו, וזה מפני שהוא בספו.

מספקא ליה קנין פירות, אי כקנין הגוף דמי אי לאו כקנין הגוף דמי

וספק נפשות להקל.

רבי אליעזר אומר:

רפ"י

איש ואשה. אפי' מכרו שניהם

שניהם אינן בדין: "יום או יומים" (שמות כא, כא) -
זה לפי שאינו תחתיו, וזה לפי שאינו בספו".

אמר רבא:

מאי טעמא דרבי אליעזר?

אמר קרא: "מי בספו הוא" (שמות כא, כא) - בספו המיוחד לו.

כמאן אזלא הא דאמר אמרימר:

איש ואשה שמכרו בנכסי מלוג - לא עשו ולא כלום?

כמאן?

כרבי אליעזר.

מאן תנא להא דתנו רבנן:

"מי שחציו עבד וחציו בן חורין,

וכן עבד של שני שותפיו,

אין יוצאין בראשי אברים שאינן חזרין?"

אמר ליה רב מרדכי לרב אשי:

הכי אמרי משמיה דרבא:

רבי אליעזר היא.

מי לא אמר רבי אליעזר: "בספו" המיוחד לו?!

הכא נמי "עבדו"²⁶⁴ (שמות כא, כו-כו) - המיוחד לו.

²⁶⁴ "וכי יכה איש את עין עבדו... לחפשי ישלחנו תחת עינו. ואם שן עבדו... לחפשי ישלחנו תחת שינו".

צ, א-ב

רפ"י

משנה

התוקע לחבירו - נותן לו סלע.
רבי יהודה אומר משום רבי יוסי הגלילי:
 מנה.

סטרן - נותן לו מאתיים זוז.

לאחר ידו - נותן לו ארבע מאות זוז.

צדס באזנו, תלש בשערו, רקק והגיע בו רוקו, העביר טליתו ממנו, פרע ראש האשה בשוק -
 נותן לו ארבע מאות זוז.
 זה הכלל: הכל לפי כבודו.

צב

אמר רבי עקיבא:

אפילו עניים שבין ישראל, רואין אותם כאילו הם בני חורין שירדו מנכסיהם,
 שהם בני אברהם יצחק ויעקב.

ומעשה באחד שפרע ראש האשה בשוק,

באת לפני רבי עקיבא, וחייבו ליתן לה ארבע מאות זוז.

אמר לו: רבי, תן לי זמן, ונתן לו זמן.

שמרה עומדת על פתח חצרה, ושבר את הכד בפניה, ובו כאיסר שמן,
 גילתה את ראשה והיתה מטפחת ומנחת ידה על ראשה.

העמיד עליה עדים, ובא לפני רבי עקיבא, אמר לו: לזו אני נותן ארבע מאות זוז?
 אמר לו: לא אמרת כלום.

החובל בעצמו, אף על פי שאינו רשאי - פטור,

אחרים שחבלו בו - חייבים,

והקוצץ נטעותיו אף על פי שאינו רשאי - פטור,

אחרים - חייבין.

גמרא

איבעיא להו:

"מנה" צורי תנן, או "מנה" מדינה תנן?

תא שמע:

דההוא גברא דתקע ליה לחבריה,

אתא לקמיה דרבי יהודה נשיאה,

אמר ליה: "הא אנא, הא רבי יוסי הגלילי, הב ליה מנה צורי".

שמע מינה:

מנה צורי תנן.

שמע מינה.

מאי "הא אנא, הא רבי יוסי הגלילי"?

אילימא הכי קאמר ליה: הא אנא דחזיתך, והא רבי יוסי הגלילי דאמר מנה צורי, זיל הב ליה מנה צורי.
 למימרא: דעד נעשה דין?!

והתניא:

"סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש,

מקצתו נעשו עדים, ומקצתו נעשו דיינין

דברי רבי טרפון.

רבי עקיבא אומר:

כולם עדים הם, ואין עד נעשה דין".

עד כאן לא קאמר רבי טרפון אלא דמקצתו נעשו עדים ומקצתו נעשו דיינין,

אבל עד נעשה דין - לא קאמר!

מתני'

התוקע לחבירו. הכהו על אזנו

לשון מורי. ל"א תוקע ממש:

נותן לו סלע. משום בושת:

סטרן. על הלחי כמו הסוטר

לועו של ישראל בסנהדרין (דף

נח:):

צדס. משך ובכורות (דף לד.)

שמעתי לשון פוגם:

זה הכלל הכל לפי כבודו.

בגמרא מפרש קולא היא או

חומרא:

שמרה. המתין לה עד שראתה

עומדת על פתח חצירה:

ובו כאיסר שמן. שמן קנוי

באיסר:

אע"פ שאינו רשאי. כדמפרש

טעמא בגמרא וכן קוצץ

בנטיעות אין רשאי דעובר בבל

תשחית (דברים כ):

חייבין. נטיעה בת שנה שתי

כסף כדאמר בהכונס (לעיל

נח:):

גמ'

מנה צורי. כ"ה סלעים ק' זוז:

מנה מדינה. שמינית שבמנה

צורי סלע של מדינה חצי זוז

כדאמר בשור שנגח (לעיל לו.).

חנן בישא תקע ליה כו':

רש"י

שראו בלילה. ולמחרת כשבאין לדון אין דנין אלא ע"פ שמועה לפיכך צריך למקצתן להעיד ואם אין שם אלא ג' צריך להושיב אחרים ולהעיד בפניהם אבל ראו ביום עושין ע"פ הראייה לרבי טרפון מיד ורבי יהודה הנשיא כרבי טרפון ס"ל:

כי תניא ההיא:

כגון שראו בלילה, דלא למעבד דינא ניהו.

ואיבעית אימא:

הכי קאמר ליה: הא אנא דסבירא לי כרבי יוסי הגלילי דאמר מנה צורי, והא סהדי דמסהדי בד, זיל הב ליה מנה צורי.

צ, ב

רפ"י

שמסור לעדה ולעדים. שיכול להביאו לבי"ד לאומדו אם ראוי אגרוף זה לעשות חבלה זו ואם אין ראוי לא ישלם שמחמת חלשותו של זה ורכותו נחבל:

לשיצתה אבן מתחת ידי עדים. שנאבדה מהן ובי"ד לא ראוה אע"פ שראוה עדים פטור דבעינן אומדנא בבי"ד:

א"ל רבי יע. ונהי נמי דאבן בא בבי"ד:

וכי בפני בי"ד הכהו שיודעין כמה הכהו. כלומר חשבון המכות שהכהו שיכול לאמוד:

או על מה. על איזה מאבריו:

ציפר נפשו. תנוך שכנגד הלב ונוח הוא לחבל משם:

בי"ד הולכין אצל בירה. בתמיה וכי הטריח הכתוב בי"ד לצאת מלשכה ולראות אותה:

או אם נפלה הבירה. קודם שראוה בית דין כלום מצריך הכתוב לחזור ולבנות להראות גבהה לבי"ד אלא אעדים סמכינן וכיון דראו עדים סמכינן אעדוטייהו שאומרים לנו כך וכך היה ולא בעינן מסור לעדה אלא לעדים:

פרט לשיצתה אבן מתחת ידי מכה. כלומר שנאבד מיד ולא ראוה עדים:

והוציא הלה את ראשו וקבלה. ל"ג:

"סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש, מקצתו נעשו עדים, ומקצתו נעשו דיין דברי רבי טרפון.

רבי עקיבא אומר:

כולם עדים הם, ואין עד נעשה דיין".

וסבר רבי עקיבא ד"אין עד נעשה דיין"!

והתניא:

"וזהקה איש את דעהו באבן או באגרף" (שמות כא, יח) -

שמעון התימני אומר:

מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים,

אף כל שמסור לעדה ולעדים,

פרט לשיצתה מתחת יד העדים.

אמר לו רבי עקיבא:

וכי בפני בית דין הכהו, שיודעין כמה הכהו ועל מה הכהו, אם על שוקו או ציפר נפשו?

ועוד, הרי שדחף את חבירו מראש הגג או מראש הבירה ומת,

בית דין הולכין אצל בירה, או בירה הולכת אצל בית דין?

ועוד, אם נפלה, חוזר ובונה?!

אלא, מה אגרוף מיוחד שהוא מסור לעדים,

אף כל שהוא מסור לעדים,

פרט לכשיצתה אבן מתחת ידו של מכה, פטור".

קתני מיהת: "אמר לו רבי עקיבא: וכי בפני בית דין הכהו, שיודעין כמה הכהו?"

הא הכהו בפניהם - עד נעשה דיין!

לדבריו דרבי שמעון התימני קאמר.

וליה לא סבירא ליה.

צ, ב - צא, א

רס"י

שהמית אדם. ואחר כך הוסיף: **ואין דנין אותו דיני ממונות.** דתם אין משלם אלא מגופו והרי הוא נסקל: **וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות.** ומשלם מן העלייה: **אלמא בעינן אומדנא דב"ד.** אף לנוקין דהא האי קרא בנוקין קאי דכתיב והכה איש את רעהו באבן או באגרופ ולא ימות וה"נ צריך לאומדו אם ראוי לנגיחות זו: **כגון שברח.** בעליו ואין חבין לו לאדם שלא בפניו: **דקביל סהדי.** על נגיחות וברח והלכך אין לנו ממה לשלם וכגון דלית ליה נכסי: **סוף סוף.** כי לא דנוהו דיני נפשות מהיכא משתלם הואיל וברח: **ומשני מרידיא.** משהין את השור לחרישה לשכירות ומשלם לניזק ואחרי כן ידינוהו דיני נפשות אבל קדמו ודנוהו ליסקל לא מענינן בדיניה לשהויי לרידיא: **עלייה דמרה הוא.** ואין בגופו של שור אלא כשאר נכסי בעליו ותם אין משלם מן העלייה:

תנו רבנן:

"שור תם שהמית והזיק - דנין אותו דיני נפשות, ואין דנין אותו דיני ממונות. מועד שהמית והזיק - דנין אותו דיני ממונות, וחוזרין ודנין אותו דיני נפשות. קדמו ודנוהו דיני נפשות - אין חוזרין ודנין אותו דיני ממונות."

וכי קדמו ודנוהו דיני נפשות מאי הוי? ליהדר ולדייניה נמי ממונות!

אמר רבא:

אשפחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמר:

הא מני?

רבי שמעון התימני היא, דאמר:

"מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים",

צא, א

אלמא בעינן אומדנא דבי דינא,

והא פיון דגמר דינא לקטלא, לא משהינן ליה לאומדנא דבי דינא, ולא מענינן לדיניה.

ואמינא להו אנא:

אפילו תימא רבי עקיבא,

הכא במאי עסקינן: כגון שברח.

אי ברח, כי לא דנוהו דיני נפשות, היכי דיינינא ליה דיני ממונות בלא בעלים?

דקביל סהדי, וברח.

סוף סוף, מהיכא משתלם?

מרידיא.

אי הכי, תם נדייניה דיני ממונות ברישא ונשתלם מרידיא,

והדר נדייניה דיני נפשות!

אמר רב מרי בריה דרב כהנא:

זאת אומרת: רידייא - עלייה דמרה הוא.

צא, א

איבעיא להו:

יש אומד לנזקין, או אין אומד לנזקין?

מי אמרינן: לקטלא הוא דאמדינן: בהכי נפקא נשמה, בהכי לא נפקא נשמה, אבל לנזקין כל דהו, או דלמא: לא שנא.

תא שמע:

"מה בור שיש בו כדי להמית עשרה טפחים,

אף כל שיש בו כדי להמית עשרה טפחים.

היו פחותין מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור:

ומת - פטור,

הוזק בו - חייב."

מאי לאו ממטה למעלה קא חשיב,

והכי קאמר:

מטפח ועד עשרה - מיתה ליכא, נזקין איכא.

אלמא: לנזקין כל דהו,

שמע מינה: אין אומדין לנזקין.

לא,

ממעלה למטה קא חשיב,

והכי קאמר:

עשרה - מיתה איכא,

פחות מעשרה פורתא - נזקין איתא, מיתה ליכא,

ולעולם אימא לך: יש אומד לנזקין,

וכל מידי ומידי כי היכי דמיתזקה ביה בעינן.

תא שמע:

"הבהו על עינו וסימאו, על אזנו וחירשו - עבד יוצא בהן לחירות.

בנגד עינו ואינו רואה, בנגד אזנו ואינו שומע - אין עבד יוצא בהן לחירות."

מאי טעמא?

לאו משום דבעינן אומדנא?

ושמע מינה: יש אומדנא לנזקין.

לא,

משום דאמרינן:

הוא דאבעית נפשיה.

כדתנא:

"המבעית את חבירו - פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים,

ביצד?

תקע באזנו וחירשו - פטור,

אחזו ותקע באזנו וחירשו - חייב."

תא שמע:

"חמשה דברים אומדין אותו ונותנין לו מיד.

ריפוי ושבת - עד שיתרפא.

אמדוהו, והיה מתננה והולך - אין נותנין לו אלא כמו שאמדוהו,

אמדוהו והבריא - נותנין לו כל מה שאמדוהו."

שמע מינה: יש אומד לנזקין!

רס"י

לקטלא הוא דאמדינן. דכתיב

באבן יד אשר ימות בה הכהו

(במדבר לה):

אבל לנזקין. אין אומדין דאפי

אין חפץ זה ראוי להיזק זה

חייב דזמנין דאתזק בכל דהו:

[מה בור]. סתם בור י' טפחים:

מאי לאו. הא דקתני אם היו

פחותים אם הוזק בו חייב:

מלמטה למעלה קחשיב. אלמא

בטפח הוי היזק:

כנגד עינו. הכהו בכותל כנגד

עינו של זה:

דבעינן אומדנא. ובהכי לא בעי

לאסתמוי אלא מזליה הוא

דאתרע ליה:

אחזו. מעשה דידיה הוא:

ת"ש חמשה דברים אומדין

ונותנין לו כו'. לא גרסינן נזק

וצער ובושת:

ורפוי ושבת עד שיתרפא.

כלומר צריכין ב"ד לאמוד כמה

ראוי להיות נופל למשכב בחולי

זה ומחייבין את זה ליתן לו מיד

כל ריפוי ושבתו ומזונות

הצריכין לו עד שיתרפא:

והבריא. לזמן מועט והם

אמדוהו לזמן מרובה:

נותן לו כל מה שאמדוהו.

דמשמא רחימו עליה:

רס"י

מקצר. נופל למשכב כמו
אקצירי (רבייה דף טז.):

למימד גברא כפיה ליקצר מיהא מכה, כפיה לא מקצר - לא קא מבעי לן,
דודאי אַמדינן.
כי קא מבציא לן: למימד חפצא אי עביד האי נוקא, או לא, מאי?

תא שמע:

"שמעון התימני אומר:

מה אגרוף מיוחד שמסור לעדה ולעדים,

אף כל מיוחד שמסור לעדה ולעדים,"

שמע מינה: יש אומד לנזקין.

שמע מינה.

רש"י

אתפח. נתרפא :

צא, א

אמר מר:

"אמרוהו והבריא - נותנין לו כל מה שאמרוהו".

מסייע ליה לרביא,

דאמר רביא:

האי מאן דאמרוהו לכולי יומא, ואיתפח לפלגא דיומא,

וקא עביד עבידתא,

יהבינן ליה דכולי יומא,

מן שמיא הוא דרחמי עליה.

צא, א

"דקק והגיע בו הרוק, והעביר [טליתו ממנו ... - נותן לו ארבע מאות זוז]"

אמר רב פפא:

לא שנו אלא בו, אבל בבגדו לא.

וניחוי כי בייש בדברים?

אמרי במערבא משמיה דרבי יוסי בר אבין,
זאת אומרת: ביישו בדברים - פטור מקלום.

צא, א

רפ"י

מדקאמר רביע אפי' לעניים כו'. וחזינא דלא חייב לתת לפרוע ראש האשה אלא ארבע מאות זוז כת"ק שמע מינה תנא קמא לקולא קאמר דלעני לא יהבינא כולי האי וקאמר ליה רבי עקיבא לעני נמי יהבינא הכי ומעשה באחד שפרע ראש האשה עניה כו' דאי ס"ד האי שיעורא דארבע מאות דת"ק אפחות שבעניים קאמר והכל לפי כבודו לחומרא קאמר למיתב טפי לעשירים וקאתי רביע למימר אפילו עני שבישראל יטול יותר מארבע מאות זוז אמאי לא מחייב ליה לפרוע ראש האשה למיתב טפי:

"[זה הפלל]: הכל לפי כבודו".

איבעיא להו:

תנא קמא לקולא קאמר, או לחומרא קאמר?

לקולא קאמר: דאיכא עני דלא בעי למשקל פולי האי, או דלמא לחומרא קאמר: דאיכא עשיר דבעי למיתב ליה טפי?

תא שמע:

מדקאמר רבי עקיבא:

"אפילו עניים שבישראל רואין אותן כאילו הן בני חורין שירדו מנכסיהם,

שהם בני אברהם יצחק ויעקב",

שמע מינה: תנא קמא לקולא קאמר.

שמע מינה.

צא, א

"וּמַעֲשֵׂה בְּאֶחָד שְׁפָרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה [בְּשׁוּקָה,
בְּאֵת לְפָנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְחַיִּיבוּ לִיתֵּן לָהּ אֶרְבַּע מֵאוֹת זָזוּ.
אָמַר לוֹ: רַבִּי, תָּן לִי זָמַן, וְנָתַן לוֹ זָמַן"].

ומי יִהְיֶינּוּ זָמַן?
וְהָאֵמַר רַבִּי חֲנִינָא:
אֵין נוֹתְנִין זָמַן לְחֻבְלוֹת!

כי לא יִהְיֶינּוּ לִיה זָמַן לְחֻבְלָהּ, דְּחֻסְרֵיהּ מְמוֹנָא,
אֲבָל לְבוֹשָׁתָּהּ, דְּלֹא חֻסְרֵיהּ מְמוֹנָא יִהְיֶינּוּ.

צא, א-ב

"שְׁמֶרָה עֹמֶדֶת עַל פֶּתַח חֲצָרָה, [וְשָׁבַר אֶת הַנֶּד בְּפָנֶיהָ, וְבוּ כְּאִסּוּר שְׁמֹן, גִּילְתָּהּ אֶת רַאשָׁהּ וְהִיתָה מְטֻפַּחַת וּמְנַחַת יָדָהּ עַל רַאשָׁהּ. הַעֲמִיד עָלֶיהָ עֲדִים, וְבֹא לְפָנֶי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ: לִזוּ אֲנִי נוֹתֵן אַרְבַּע מֵאוֹת זִזִּי? אָמַר לוֹ: לֹא אֶמְדָּת בְּלוֹם. הַחֹבֵל בְּעֶצְמוֹ, אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ רִשְׁאֵי - פְּטוּר, אַחֲרָיִם שֶׁחָבְלוּ בוֹ - חַיִּיבִים, וְהַקּוֹצֵץ נְטִיעוֹתָיו אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ רִשְׁאֵי - פְּטוּר, אַחֲרָיִם - חַיִּיבִין"].

וְהִתְנִיא:

"אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא:

צִלְלַת בְּמִים אֲדִירִים וְהַעֲלִית חֶרֶס בְּיָדְךָ, אָדָם רִשְׁאֵי לְחַבֵּל בְּעֶצְמוֹ!"

אָמַר רַבָּא,

לֹא קִשְׂיָא:

כָּאן - בְּחַבְלָה,

כָּאן - בְּבוֹשֶׁת.

וְהָא מִתְנִיתִין בְּבוֹשֶׁת הוּא!

צא, ב וְקִתְנִי: "הַחֹבֵל בְּעֶצְמוֹ אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ רִשְׁאֵי פְּטוּר!"

הֵכִי קֹאֲמַר לִיה:

לֹא מִבְּעֵיָא בּוֹשֶׁת, דְּאָדָם רִשְׁאֵי לְכִיִּישׁ אֶת עֶצְמוֹ, אֲלֵא אִפִּילוּ חַבְלָה, דְּאִין אָדָם רִשְׁאֵי לְחַבֵּל בְּעֶצְמוֹ, אַחֲרָיִם שֶׁחָבְלוּ בוֹ - חַיִּיבִין.

וְאִין אָדָם רִשְׁאֵי לְחַבֵּל בְּעֶצְמוֹ?

וְהִתְנִיא:

"יִבּוֹל נִשְׁבַּע לְהִרְע בְּעֶצְמוֹ וְלֹא הִרְע, יֵהָא פְּטוּר?"

תַּלְמוּד לּוֹמַר: "לְהִרְע אוֹ לְהִטִּיב" (ויקרא ה, ד) - מִה הִטְבָּה רְשׁוּת, אִף הִרְעָה רְשׁוּת. אָבִיא נִשְׁבַּע לְהִרְע בְּעֶצְמוֹ וְלֹא הִרְע!"

אָמַר שְׁמוּאֵל:

בְּ"אִשְׁב בְּתַעֲנִית".

דְּכוּוּתָהּ גַּבִּי הִרְעַת אַחֲרָיִם - לְהִשְׁכֵּם בְּתַעֲנִית, אַחֲרָיִם מִי מוֹתִיב לְהוֹ בְּתַעֲנִיתָא!?

אִין, דְּמִהֲדַק לְהוֹ בְּאַנְדְּרוֹנָא.

וְהִתְנִיא:

"אִיזְהוּ הִרְעַת אַחֲרָיִם?"

"אָכָה פְּלוּנִי וְאַפְצַע אֶת מוֹחוֹ"!"

אֲלֵא תַנָּאי הִיא,

דְּאִיכָא לְמֵאן דְּאָמַר: אִין אָדָם רִשְׁאֵי לְחַבֵּל בְּעֶצְמוֹ, וְאִיכָא מֵאן דְּאָמַר: אָדָם רִשְׁאֵי לְחַבֵּל בְּעֶצְמוֹ.

מֵאן תַּנָּא דְּשִׁמְעַתָּ לִיה דְּאָמַר: "אִין אָדָם רִשְׁאֵי לְחַבֵּל בְּעֶצְמוֹ"?

רש"י

צללת במים אדירים. כלו' יגעת לפטור עצמך ולא העלית בידך כלום שברי חרסים אין ראויים לכולם:

חבלה. אין רשאי:

לא מבעיא בושת. דהואיל ואדם רשאי לחבול בעצמו כי בייש בעצמו וביישו ביה אחרים לא מפטרי בהכי:

אלא אפי' החובל בעצמו. חבלה ממש דאין רשאי בה ואיכא למימר הואיל ומקולקל הוא דאין מקפיד לא נחייבו אחרני עלוי אפי' חייבין:

מה הטבה רשות. בשבועות (דף כז.) מפרש ליה לקרא דלא מתוקם אלא בדבר הרשות:

דכוותיה גבי הרעת אחרים. דקתני התם יכול נשבע להרע לאחרים ולא עשה יהא חייב ת"ל להרע או להטיב מה הטבה רשות בשבועות (שם) כו':

דמהדק להו. סוגרן בחדר ואין להם מה לאכול:

כ"י

לנפשותיכם אדרוש. מיד
 עצמכם אדרוש:
 וכפר עליו. בנזיר כתיב:
 על הנפש. משמע שחטא בנפש
 אדם:
 מכל דבר. המסגף עצמו
 בתענית:

אילימא האי תנא הוא, דתניא:
 "וואך את דמכם לנפשותיכם אדרש" (בראשית ט, ה),
 רבי אלעזר אומר:
 מיד נפשותיכם אדרש את דמכם?"

ודלמא קטלא שאני!

אלא האי תנא הוא, דתניא:
 "מקרעין על המת, ולא מדרבי האמורי.
 אמר רבי אלעזר:
 שמעתי, שהמקרע על המת יותר מדאי,
 לוקה משום: "בל תשחית" (דברים ב, יט)."
 וכל שכן גופו!

ודלמא בגדים שאני,
 דפסידא דלא הדר הוא.

כי הא דרבי יוחנן קרי למאני מכבדותא.
 ורב חסדא כד הוה מסגי ביני היזמי והגא, מדלי להו למאניה,
 אומר: זה מעלה ארוכה, וזה אינו מעלה ארוכה!

אלא האי תנא הוא, דתניא:
 "אמר רבי אלעזר הקפדן רבי:
 מה תלמוד לומר? "וכפר עליו מאשר חטא על הנפש" (במדבר ו, יא)?
 וכי באיזה נפש חטא זה?
 אלא שציער עצמו מן היין.
 והלא דברים קל וחומר:
 ומה זה שלא ציער עצמו אלא מן היין - נקרא חוטא,
 המצער עצמו מכל דבר - על אחת כמה וכמה."

רס"י

עומד להריגה. שור שהמית:
עומד לקציצה. אשירה או כל עץ
 הנוטה לרה"ר ומתיירא שמא
 יפול על אדם וימות:
אנא בעינא למיעבד הא מצוה.
 וכי טעין ליה היאך אתה אמרת
 לי להרגו מסתמא קושטא
 קאמר דכיון דלהכי קאי לא
 קפיד כולי האי ואינשי הוא
 דאינשי. רובע. הקב:

צא, ב

**"הקוצץ נטיעותיו [אף על פי שאינו רשאי - פטור,
 אחרים - חייבין]."**

תני רבה בר בר חנה קמיה דרב:
**"שורי הרגת נטיעותי קצצת!
 אתה אמרת לי להורגו, אתה אמרת לי לקוצצו - פטור."**

אמר ליה:
 אם כן, לא שבקת חיי לברייתא!
 כל כמיניה?!

אמר ליה: איסמיה?

אמר ליה: לא,
 תתרגם מתניתך: בשור העומד להריגה, ובאלן העומד לקציצה.

אי הכי,
 מאי קא טעין ליה?

דאמר ליה: אנא בעינא למיעבד הא מצוה.

דתניא:
"ושפך" "וכסה"²⁶⁵ (ויקרא יז, ג) - **מי ששפך יבסה,
 ומעשה באחד ששחט, וקדם חבירו וכסה,
 וחייבו רבו גמליאל ליתן לו עשרה זהובים."**

²⁶⁵ "ושפך את דמו וכסהו בעפר".

צא, ב - צב, א

רש"י

ואם היה מעולה בדמים. דמיו יקרים לבנין יותר משבח פירותיו:
רק עץ אשר תדע. קרא יתירא הוא דהוה ל"י למכתב רק אשר לא הוא מאכל:
זה עץ מאכל. וה"ק רק עץ אשר תדע אם אינך יודע קרוב למצור אלא הוא קחנו ואפילו הוא של מאכל:
יכול אפי' מעולה בדמים. לקורה יותר מפירות יהא סרק קודם לו:
ת"ל רק. מיעט הקדמה:
מקוריהו. מקור שלהן ועיקרן ל"א הבא לי קור שהוא רך לאכול וגדל סביב שרשיו כלומר כלה עיקרם מפני שמפסיד ונאכל את הקור:
גופני קני דיקלי. מדמי היין יכולין אנו לקנות קרקעות ואילו דקלי לא קני גופני אין שבחן עולה אלא לדבר מועט:

אמר רב:

דיקלא דטען קבא - אסור למקצציה.²⁶⁶

מיתבי:

"כמה יהא בזית ולא יקצצו?"

דובע!"

שאני זיתים, דחשיבי.

אמר רבי חנינא:

לא שכיב שיבחת ברי, אלא דקץ תאינתא בלא זמנה.

אמר רבינא:

ואם היה מעולה בדמים - מותר.

תניא נמי הכי:

"**רק עץ אשר תדע**"²⁶⁷ (ויקרא יז, כ) - זה אילן מאכל,

"**כי לא עץ מאכל הוא**" (ויקרא יז, כ) - זה אילן סרק.

וכי מאחר שסופו לרבות כל דבר,

מה תלמוד לומר "**כי לא עץ מאכל**"? להקדים סרק למאכל.

יכול אפילו מעולה בדמים?

תלמוד לומר: "**רק**".

צב, א

שמואל אייתי ליה אריסיה תמרי.

אכיל, טעים בהו טעמא דחמרא. אמר ליה: מאי האי?

אמר ליה: ביני גופני קיימי.

אמר: מכחשי בחמרא כולי האי?

למחר אייתי לי מקורייהו.

רב חסדא חזא תאלי בי גופני.

אמר ליה לאריסיה: עקרינהו, גופני קני דקלי, דקלי לא קני גופני.

²⁶⁶ "כי תצור אל עיר... לא תשחית את עצה" (דברים כ, ט).

²⁶⁷ "רק עץ אשר תדע כי לא עץ מאכל הוא אותו תשחית וכתת".

צב, א

רש"י

מתני'

אע"פ שהוא נותן לו כו'. סתמא
היא ולא רבי עקיבא קאמר לה:
על מנת לפטור. בגמי מפרש לה:

גמ'

כל אלו שאמרו. סלע מנה
ומאתים ודי מאות דמי בושת
הן:

אבל צער. שדואג על בושתו אינו
נמחל לו:

שהיה לו ללמוד. דרך ארץ ולא
למד מדקאמר ליה רחמנא נביא
הוא דמשמע אין ממש בדבריך
וראוי אתה ליהרג:

שכבת זרע. שבמעי אשה לא
יכולה לפלוט:

פי טבעת. נקב הגדולים לפנות:

משנה

אף על פי שהוא נותן לו,

אין נמחל לו עד שיבקש ממנו,

שנאמר: "ועתה השב אשת"²⁶⁸ וגו' (בראשית כ, ז).

ומנין שאם לא מחל לו שהוא אכזרי?

שנאמר: "ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך" וגו' (בראשית כ, ז).

האומר: "סמא את עיני", "קטע את ידי", "שבר את רגלי" - חייב.

"על מנת לפטור" - חייב.

"קרע את כסותי", "שבר את כדי" - חייב,

"על מנת לפטור" - פטור.

"עשה נון, לאיש פלוני על מנת לפטור" - חייב,

בין בגופו בין בממונו.

גמרא

תנו רבנן:

"כל אלו שאמרו דמי בושתו,

אבל צער - אפילו הביא כל אילי נביות שבועולם, אין נמחל לו עד שיבקש ממנו.

שנאמר: "השב אשת האיש מי נביא הוא ויתפלל בעדך" (בראשית כ, ז).

דאשת נביא בעי אהדורי, אשת אחר לא בעי אהדורי!?

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

"השב אשת האיש" - מכל מקום.

ודקא אמרת: "הגוי גם צדיק תהרג?"

הלא הוא אמר לי אחתי היא והיא גם היא אמרה אחי הוא" (בראשית כ, ד-ה)!

"נביא הוא", וכבר לימד: אכסנאי שבא לעיר, על עסקי אכילה ושתייה שואלין אותו,

או על עסקי אשתו שואלין אותו: אשתך היא? אחותך היא?

מכאן לבן נח שנהרג, שהיה לו ללמוד ולא למד.

"מי עצר עצר ה"²⁶⁹ (בראשית כ, ח).

אמר רבי אלעזר:

שתי עצירות הללו - למה?

אחת באיש: שכבת זרע,

שתיים באשה: שכבת זרע ולידה.

במתניתא תנא:

"שתיים באיש: שכבת זרע וקטנים,

שלשה באשה: שכבת זרע, וקטנים ולידה".

רבינא אמר:

שלוש באיש: שכבת זרע, וקטנים, ופי טבעת.

ארבעה באשה: שכבת זרע, ולידה, וקטנים ופי טבעת.

"בעד כל רחם"

אמרי דבי רבי ינאי:

אפילו תרנגולת של בית אבימלך לא הטילה ביצתה.

²⁶⁸ "ועתה השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך".

²⁶⁹ "מי עצר עצר ה' בעד כל רחם לבית אבימלך".

צב, א - צג, א

רש"י

פקד. מדלא כתיב ויפקוד את שרה וכתוב פקד משמע פקד כבר תחילה לאבימלך:

בהדי הוצא לקי כרבא. קוץ הגדל אצל הכרוב כשבא לעקרו פעמים שנעקר הכרוב עמו ונמצא לוקה בשבילו כלומר שכיני רשע לוקין עמו:

כולכם פשעתם. אף הנביא במשמע:

עד אנה מאנתם. ומשה ואהרן בכלל:

אותם שהוכפלו שמותם. בברכת משה דן זבולון גד ואשר ונפתלי הודיעך הכתוב שחלשים שבכולן היו וצריכין חיזוק לפיכך כפל את שמם לחזקם ואותן הביא יוסף לפני פרעה כדי שלא יברור אותם להיות ראשי גייסות ולהטריחם:

כל השבטים. יצאו עצמותיהם ממצרים ונקברו בארץ ישראל שנאמר והעליתם את עצמותי מזה אתכם (שמות יג) משמע שאף עצמותם העלו ולא נכתב יוסף אלא להודיעך שבחו של משה שכל ישראל נתעסקו בביזה והוא עסק במצוה:

מגולגלין בארון. לא היה שלדו קיימת ומחוברת מפני נידוי דקאמר ליה ליעקב אם לא אביאנו אליך וחטאתי לך כל הימים (בראשית מג) ואע"פ שנתקיים התנאי נפקא לן במסכת מכות (דף יא:) קללת חכם אפי' על תנאי היא באה:

מי גרם לראובן כו'. מדרש אגדה הוא בתנחומא מכיון שהודה יהודה ואמר צדקה ממני עמד ראובן ואמר אני בבלתי יצועי אבי:

לשפא. נכנס כל עצם ונתחבר למקומו ששף משם לשפא אשלויה שדונא בלע"ז כמו שף מדוכתיה (חולין דף מב:):

אליבא דהלכתא. לא הוה מסתייעא מילתא למימר מילתא דתהוי הלכתא כוותיה: **לא הוה סלקא ליה**. כלומר לא היה עולה בידו למימר שמעתתא אליבא דהלכתא:

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:

מנא הא מילתא דאמור רבנן:

"כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחילה?"

אמר ליה:

דכתיב: **"וזה שוב את שבות איוב בהתפללו בעד רעהו"** (איוב מב, י).

אמר ליה:

את אמרת מהתם, ואנא אמינא מהכא:

"ויתפלל אברהם אל האלהים וירפא אלהים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו" (בראשית כ, יז),

וכתיב: **"וזה פקד את שרה פאשר אמר"** וגו' (בראשית כא, א),

"פאשר אמר" - אברהם אל אבימלך.

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:

מנא הא מילתא דאמרי אינשי: **"בהדי הוצא לקי כרבא"**?

אמר ליה:

דכתיב: **"למה תריבו אלי כלכם פשעתם בי נאם ה'"** (ירמיה ב, כט).

אמר ליה:

את אמרת מהתם, ואנא אמינא מהכא:

"עד אנה מאנתם לשומר מצותי ותורתי" (שמות טז, כח).

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:

כתיב: **"ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים"**²⁷⁰ (בראשית מז, ב),

מאן נינהו **"חמשה"**?

אמר ליה:

הכי אמר רבי יוחנן:

אותן שהוכפלו בשמות.

יהודה נמי איכפולי מיכפל!

אמר ליה:

למילתיה הוא דאיכפל.

דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

מאי דכתיב: **"יחי ראובן ואל ימת ויהי מתיו מספר"** (דברים לג, ו) **"וזאת ליהודה"** (דברים לג, ז)?

כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר היו עצמותיו של יהודה מגולגלין בארון,

עד שבא משה ובקש רחמים.

אמר לפניו: רבונן של עולם, מי גרם לראובן שיודה? יהודה,

מיד: **"שמע ה' קול יהודה"** (דברים לג, ז) - על איבריה לשפא.

לא הוה קא מסקי למתיבתא דרקיעא, **"ואל עמו תביאנו"** (דברים לג, ז),

לא הוה ידע מאי קאמרי רבנן, ולמשקל ומיטרך בהדי רבנן, **"ידיו רב לו"** (דברים לג, ז).

לא הוה סליק ליה שמעתתא אליבא דהלכתא, **"ועוד מצריו תהנה"** (דברים לג, ז).

²⁷⁰ "ומקצה אחיו לקח חמשה אנשים" ויציגם לפני פרעה

רש"י

הסלין והבכורין נותנין לכהן. והעשירים לא היו נותנין קלתותיהן לכהן: **נצרים.** שבטיים: **וטמא טמא.** לא די לו נגעו אלא שמבייש את עצמו על כרחו הטיל עליו הכתוב חובה: **שיתין רהוטי רהוט.** ששים איש רצו ולא הגיעו לאוכל שחרית: **אוכפא לגביך מוש.** כלומר טול אוכף של חמור והסירהו אליך ושים אותו על גביך כלומר הודה לדבריו ואל תענהו. מוש לשון לא ימיש (שמות יג) כלומר הסירהו אליך כמו סורו נא (בראשית יט): **שפחת שרי.** אמר לה והיא ענתה שרי גברתי:

אמר ליה רבא לרבה בר מרי: מנא הא מילתא דאמרי אינשי: "בתר עניא אזלא עניותא"?

אמר ליה:

דתנן:

"עשירים מביאין בכורים - בקלותות של זהב ושל כסף, ועניים - בסלי יצרים של ערבה קלופה. הסלים והבכורים נותנים לכהנים."

אמר ליה:

את אמרת מהתם, ואנא אמינא מהכא:

צב, "וטמא טמא יקרא" (ויקרא יג, מה).

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:

מנא הא מילתא דאמור רבנן: "השפם ואכול בקיץ מפני החמה, ובחורף מפני הצינה" ואמרי אינשי: "שיתין רהוטי רהוט ולא מטו לגברא דמצפרא כרד".

דכתוב:

"לא ידעבו ולא יצמאו ולא יכסו ושמשו" (ישעיהו מט, י).

אמר ליה:

את אמרת מהתם, ואנא אמינא מהכא:

"ועבדתם את ה' אלהיכם" (שמות כג, כה) - זו קרית שמע ותפלה, **"ויברך את לחמך ואת מימך"** (שמות כג, כה) - זו פת במלח וקיתון של מים, מכאן ואילך: **"והסירתי מחלה מקרבך"** (שמות כג, כה).

ותניא:

"מחלה" (שמות כג, כה) - זו מרה,

ולמה נקרא שמה **"מחלה"**?

ששמונים ושלושה חלאין יש בה,

"מחלה" בגימטריא הכי הוו.

וכולו, פת במלח שחרית וקיתון של מים מבטלן."

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:

מנא הא מילתא דאמור רבנן: "חברך קרית 'חמרא', אוכפא לגביך מוש"?

אמר ליה:

דכתוב: **"ויאמר: הגר שפחת שרי, אי מזה באת ואנה תלמי"**

ותאמר מפני שרי גברתי אנכי בורחת" (בראשית טו, ח),

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:

מנא הא מילתא דאמרי אינשי: "מילתא גנאה דאית ביד קדים אמרה"?

אמר ליה:

דכתוב: **"ויאמר עבד אברהם אנכי"** (בראשית כד, לד).

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:

מנא הא מילתא דאמרי אינשי: "שפיל ואזיל בר אוזא ועיניה מטייפי?"

אמר ליה:

דכתיב: "והטיב ה' לאדני וזכרת את אמתך" (שמואל א כה, לא).

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:

מנא הא מילתא דאמרי אינשי: "שיתין תכלי מטייה לככא דקל חבריה שמע ולא אכל?"

אמר ליה:

דכתיב: "ולי אני עבדה, ולצדק הפתו, ולבניהו בן יהוידע, ולשלמה עבדך - לא קרא"²⁷¹ (מלכים א א, כה-כו).

אמר ליה:

את אמרת מהתם, ואנא אמניא מהכא:

"ויבאה יצחק האלה שרה אמו, ויקח את רבקה ותהי לו לאשה,

ויאהבה וינחם יצחק אחרי אמו" (בראשית כד, טז),

וקתיב בתריה: "ויסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה" (בראשית כה, א).

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:

מנא הא מילתא דאמרי אינשי: "חמרא למריה טיבותא לשקיה?"

אמר ליה:

דכתיב: "וסמכת את ידך עליו... למען ישמעו ויראו כל עדת בני ישראל" (במדבר כז, יח).

וקתיב: "ויהושע בן נון מלא דוח חכמה,

כי סמך משה את ידיו עליו וישמעו אליו כל בני ישראל" וגו' (דברים לד, ט).

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:

מנא הא מילתא דאמרי אינשי: "כלבא בכפניה גללי מב'לע?"

דכתיב: "נפש שבעה תבוס נפת ונפש רעבה כל מר מתוק" (משלי כז, ז).

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:

מנא הא מילתא דאמרי אינשי: "מטייל ואזיל דיקלא בישא גבי קינא דשרכי?"

אמר ליה:

דבר זה כתוב בתורה, שנוי בנביאים, ומשולש בכתובים, ותנן במתניתין, ותניא בברייתא.

כתוב בתורה, דכתיב: "וילך עשו אל ישמעאל" (בראשית כה, ט).

שנוי בנביאים, דכתיב: "ויתלקטו אל יפתח אנשים רקים ויהיו עמו" (שופטים יא, ג).

ומשולש בכתובים, דכתיב: "כל עוף למינו ישכון ובני אדם לדומה לו" (בן סירא יג, יז).

תנן במתניתין: "כל המחובר לשמא, כל המחובר לטהור טהור".

ותניא בברייתא: "דבי אליעזר אומר: לא לחנם הלך זריר אצל עורב אלא מפני שהוא מינו".

רפ"י

ועיניה מטייפי. עיניו מצפות למעלה למרחוק למזונותיו וחבירו בכתובות (דף ס. נטוף עיניך:

שפיל ואזיל. כלומר מחמת ענותנותו של אדם לא יהא בוש מלשאול דבר הצריך לו בין לתורה בין לפרנסתו ולתבוע חובו:

כאשר ייטב וגו'. באביגיל כתיב שהיתה מתנבאה שימות נבל בעלה ובתוך דבריה מרמזת לדוד שיזכיר את יפיה:

תכלי. אבלות ומכאובות:

ולי אני עבדך. אלמא קובל היה עליו שלא זימנו למשתה:

שיתין. לאו מקרא נפקי אלא מילתא בעלמא הוא דקאמרי אינשי ולא דוקא הוא:

ויוסף אברהם. נתקנא ביצחק:

חמרא למריה וטיבותא לשקיה. היין של מלך הוא והשותין אותו מחזיקין טובה לשר המשקה ולא למלך:

ויסמוך את ידיו. תלה החכמה והגדולה במשה כאילו הוא נותנה ליהושע והיא אינה אלא מפי הקב"ה:

גללי. אבנים לשון מורי. ל"א גללים ממש וראשון ישר דגללים ממש אורחיה הוא:

קינא דשרכי. אילנות בטלים ואין עושים פרי כמו גברא דשרכא בטל כלומר דרך דקל רע ליגדל בצד אילן סרק:

המחובר לטמא טמא כו'.

במסכת כלים היא בפרק טבעת אדם דקתני אונקלי של דרגש ושל שולחן טמאה ושל מנורת עץ טהורה זה הכלל המחובר לטמא טמא לטהור טהור אונקלי מסמר של מתכת עשוי כמזולג לתלות שם בהמה בשעת הפשטה ותחוב בכותל כדאמרינן בתמיד נשחט (פסחים סד.) אונקליות של ברזל היו תחובין בעמודים כו' ואם תחבו במנורת עץ דפשוטי כלי עץ בטל מסמר לגבה ואינה מקבלת טומאה ואפי' נגעה בו טומאה אבל בדרגש ובשולחן שמקבלין טומאה הן אף הוא מקבל טומאה:

לא לחנם הלך זריר. רבי אליעזר סבר זריר עוף טמא

²⁷¹ "ויבזח שור ומריא וצאן לרוב ויקרא לכל בני המלך... ולי אני עבדך ולצדק הפתו ולבניהו בן יהוידע ולשלמה עבדך לא קרא".

רפ"י

דשתית מיניה. ששתית מינה
 כבר בצמא: **לא תשדי ביה**
קלא. מוט"א בלע"ז כלומר דבר
 הנצרך לך פעם אחת שוב לא
 תבזהו: **אי דלית דורא דלינא**.
 אם תדלה ותגביה המשווי עמי
 דלינא דורא משווי משל הוא
 שאין אדם רוצה ליכנס בסכנת
 היזק ממון ותחת עול דבר אלא
 אם כן משתתף חבירו עמו: **כי**
הוינן זוטרי לגברי. כשהיינו
 קטנים היינו חשובים כגברי:
השתא דקשישנא. עכשיו
 שהזקננו הננו שפלים
 כתינוקות:

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:
 מנא הא מילתא דאמרי אינשי: "קרית חכרדך ולא ענדך, ומי גודא רבה שדי ביה?"

אמר ליה:
 "יעו טהרתך ולא טהרת מטמאתך לא תטהרי עוד"²⁷² (יחזקאל כד, יג).

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:
 מנא הא מילתא דאמרי אינשי: בירא דשתית מיניה לא תשדי ביה קלא?

אמר ליה:
 דכתבי: "לא תתעב אדמי פי אחיך הוא ולא תתעב מצרי פי גר היית בארצו" (דברים כג, ח).

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:
 מנא הא מילתא דאמרי אינשי: "אי דלית דורא - דלינא, ואי לא - לא דלינא?"

אמר ליה:
 דכתבי: "ויאמר אליה ברק אם תלמי עמי והלכתי ואם לא תלמי עמי לא אלך" (שופטים ד, ח).

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:
 מנא הא מילתא דאמרי אינשי: "כד הוינן זוטרי - לגברי, השתא דקשישנא - לדרדקי?"

אמר ליה:
 מעיקרא פתיב: "זה הולך לפניכם יומם בעמוד ענן לנהתם הדרך,
 ולילה בעמוד אש להאיר להם" (שמות יג, כא),
 אג,א ולבסוף פתיב: ^ "הנה אנכי שלח מלאך לפניך לשמרך בדרך" (שמות כג, כ).

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:
 מנא הא מילתא דאמרי אינשי: בתר מרי ניקסי ציבי משדך?

אמר ליה:
 דכתבי: "וגם ללוט ההלך את אברם הנה צאן ובקר ואהלים" (בראשית יג, ח).

²⁷² "יעו טהרתך ולא טהרת מטמאתך לא תטהרי עוד עד הניחיו את חמתי בך".

צג, א

רס"י

אחד הצועק ואחד הנצעק
 במשמע. וחרה אפי והרגתי
 אתכם (שמות כב) שנים
 במשמע:
 אלא שממהרין מן הצועק
 תחילה. כדאשכחן בשרה:
 על מנת לפטור. על מנת שתהא
 פטור:

אמר רב חנן:

המוסר דין על חבירו - הוא נענש תחילה,
 שנאמר: "ותאמר שרי אל אברהם המסי עליך" (בראשית טז, ה),
 וכתוב: "ויבא אברהם לספד לשרה ולבנתה" (בראשית כג, ב).

והני מילי:

דאית ליה דינא בארעא.

אמר רבי יצחק:

אוי לו לצועק יותר מן הנצעק.

תניא נמי הכי:

"אחד הצועק ואחד הנצעק, במשמע²⁷³,
 אלא שממהרין לצועק יותר מן הנצעק".

ואמר רבי יצחק:

לעולם אל תהי קללת הדיוט קלה בעיניך.
 שהרי אבימלך קלל את שרה ונתקיים בזרעה,
 שנאמר: "הנה הוא לך פסות עינים" (בראשית כ, טז).
 אמר לה: הואיל וכסית ממני ולא גילית שהוא אישך, וגרמת אלי הצער הזה,
 יהי רצון שיהו לך בני פסוי עינים.
 ונתקיים בזרעה, דכתיב: "ויהי פי זמן יצחק ותכהיו עיניו מראת" (בראשית כו, א).

אמר רבי אבהו:

לעולם יהא אדם מן הנרדפין ולא מן הרודפין,
 שאין לה נרדף בעופות יותר מתורים ובני יונה, והקשירן הכתוב לגבי מזבח.

²⁷³ "אם ענה תענה אותו כי אם צעוק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו. וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב" (שמות כב, כג-כ)

צג, א

רס"י

רבא אמר לפי שאין אדם מוחל על ראשי אבריו. וברייטא לא תקשי דעל צערו מוחל אדם: צערו. כאב מכה: ורבי יוחנן אמר. אדם מוחל על הכל ומתנייתין לאו דא"ל נחבל לחובל קטע את ידי על מנת שתהא פטור אלא קטע את ידי שתמא וא"ל חובל על מנת לפטור כלומר אמור לי אתה על מנת שאהיה פטור וא"ל היאך הן וקמ"ל מתני' דיש הן שהוא כלאו וכגון דמתמה אתמוהי: הכני פצעני. וא"ל זה ע"מ לפטור ואמר נחבל הן יש הן שהוא כלאו אי אתמה חייב ואי בניחותא אהדריה פטור וברייטא דלעיל דקתני הכני ופצעני ע"מ לפטור פטור בדאמר נחבל כולה מילתא הכני ופצעני ע"מ לפטור דהא ודאי דוקא אמר ליה: יש לאו שהוא כהן. אי אתמה פטור והאי דנקט חיובא לגבי מכה ופוצע ופטורה לגבי ממונא אורחיה דמילתא נקט דמחיל איניש אממוניה טפי מגופיה:

האומר:

"סמא את עיני", ["קטע את ידי", "שבר את רגלי" - חייב.

"על מנת לפטור" - חייב.

"קרע את כסותי", "שבר את כדי" - חייב.

"על מנת לפטור - פטור".]

אמר ליה רב אסי פר חמא לרבא:

מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא?

אמר ליה:

רישא - לפי שאין אדם מוחל על ראשי אברים.

אמר ליה:

וכי אדם מוחל על צערו?

דתניא:

"הכני פצעני, על מנת לפטור - פטור!"

אישתיק.

אמר: מידי שמיע לך בהא?

אמר ליה:

הכי אמר רב ששת:

משום פגם משפחה.

איתמר:

רבי אושעיא אמר:

משום פגם משפחה.

רבא אמר:

משום שאין אדם מוחל על ראשי אברים ש'לו.

רבי יוחנן אמר:

יש "הן" שהוא כ"לאו",

ויש "לאו" שהוא כ"הן".

תניא נמי הכי:

"הכני פצעני", "על מנת לפטור"?

ואמר לו: "הן"?! - הרי יש "הן" שהוא כ"לאו".

"קרע את כסותי", "על מנת לפטור" ואמר לו: לאו?! - הרי "לאו" שהוא כ"הן".

צג, א

רס"י

"שִׁבַּר אֶת פְּדִי", "קָרַע אֶת כְּסוּתֵי" - חֵיִב".

וְרַמְיָנָהּ:

"לְשִׁמּוֹר"²⁷⁴ (שמות כב, ו) - וְלֹא לְאֲבֹד,

"לְשִׁמּוֹר" - וְלֹא לְקָרוֹעַ,

"לְשִׁמּוֹר" - וְלֹא לְחַלֵּק לְעַנְיִים!"

אָמַר רַב הוֹנָא:

לֹא קִשְׂיָא:

הָא - דְאֵתִי לִידֵיהּ.

הָא - דְלֹא אֵתִי לִידֵיהּ.

אָמַר לִיהּ רַבָּה:

"לְשִׁמּוֹר" - דְאֵתִי לִידֵיהּ מִשְׁמַע!

אֵלָא אָמַר רַבָּה:

הָא וְהָא דְאֵתִיא לִידֵיהּ,

וְלֹא קִשְׂיָא:

הָא - דְאֵתִיא לִידֵיהּ בְּתוֹרַת שְׁמִירָה.

הָא - דְאֵתִיא לִידֵיהּ בְּתוֹרַת קְרִיעָה.

הֵהוּא אַרְנָקָא דְצִדְקָה דְאֵתִי לְפּוּמְבִדִּיתָא,

אֶפְקַדְהָ רַב יוֹסֵף גְּבִי הֵהוּא גְּבָרָא,

פִּשְׁעָ בָּהּ, אֵתוּ גְּנָבֵי גְּנָבוּהָ,

חֵיִבִּיהּ רַב יוֹסֵף.

אָמַר לִיהּ אַבְיִי:

וְהֵתִנְיָא:

"לְשִׁמּוֹר" - וְלֹא לְחַלֵּק לְעַנְיִים!"

אָמַר לִיהּ:

עֲנִי פּוּמְבִדִּיתָא מִקִּיץ קִיץ לְהוּ

וְ"לְשִׁמּוֹר" הוּא.

לשמור ולא לאבד. כי יתן וגוי
לשמור דהפקידו אצלו לשמור
חייב בפשיעה ולא כשהפקידו
אצלו ע"מ לאבד או ע"מ לחלק
לעניים דלא קרינא ביה לשמור
דכיון דאמר ליה חלקהו תו לא
דמפקיד נינהו ומאן קתבע
ועניים לא מצו תבעי דלכל חד
וחד מצוי אמר לאו לדידך
יהיבנא אלא לאחרני:

דאתא לידיה. וקרע בידי חייב
אי לא א"ל על מנת לפטור
ואפילו אתא לידיה מעיקרא
ע"מ לאבד:

לשמור דאתא לידיה משמע.
דכתיב וכי יתן ואפי' הכי
קממעט ליה:

הא דאתא לידיה. מעיקרא
בתורת שמירה והדר אמר ליה
קרע חייב אי לא אמר ליה ע"מ
לפטור:

רב יוסף. גבאי הוה:

קיץ להו. ממון כד וכד לשבת
לכל אחד הוה ליה ממון שיש לו
תובעין וקרינא ביה לשמור:

הדרן עלך החובל

²⁷⁴ "כי יתן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור".

"כי יתן איש אל רעהו חמור או כלים לשמור" (שמות כב, ט).